

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL :

In România un an (48 NUMERE). 10 lei
„ șase luni . . . . . 6 „
In toate țările unei poștale un an 12 „
„ „ „ „ șase luni 7 „

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55 — București

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR :

C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

UN NUMĂR.

25 Bani

Se găsește cu numărul la principale
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pe ultima pagină
1/4 pagină 10 lei.

No. 19.

DUMINICĂ, 19 SEPTEMBRE 1910

Vol. 8.

SUMARUL

NOUȚĂȚI :

Cronica politică : Conclucrarea partidelor conservatoare. — Mortalitatea copiilor. Un raport important al d-rului Serbulescu din Craiova.

CEȘTIUNI ACTUALE :

C. RĂDULESCU-MOTRU. *Sofismele democrației în învățământ.*

LITERATURĂ :

BjÖRNSIERNE BjÖRNSON. *Enigmă.*
MIHAIL BURILEANU. *Hoțul.*

ȘTIINȚĂ :

I. PETROVICI. *Câteva reflecții despre număr.*

ȘCOLARE :

PANĂ POPESCU. *Examenul de absolvire în școlile secundare.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI :

CONST. I. FLOREA. *Amintiri din călătorie. Bodenbach-Elveția Saxonă-Dresda.*

NOUȚĂȚI

Cronica politică. Conclucrarea partidelor conservatoare.

Vor conclucra? Nu vor conclucra? Ghicitoarea aceasta preocupând pe mulți, este firese că și versiunile asupra deslegării ei să nu lipsească.

Iată versiunea cea mai logică,—și în consecință, probabil cea mai puțin împărțită.

Intre două partide de opoziție,—partide serioase, negreșit,—o conclucrare nu se poate stabili pe simpla dorință

de a grăbi venirea la putere, ci pe unul din următoarele două motive :

Sau partidul de la guvern a săvârșit, ori este pe cale de a săvârși, o mare greșală politică, și opoziția să crede obligată să o împedice ;

Sau partidele de opoziție au căzut de acord asupra unei reforme imperioase, la care partidul de la guvern se opune. *Tertium non datur*, cum zic manualele de Logică
Care din aceste două motive se poate invoca în sprijinu conclucrării pe viitor a celor două partide conservatoare conservator și conservator-democrat, astăzi în opoziție ?

De al doilea motiv nu știu să fi fost până acum vorba. Rămâne primul : greșala politică.

La un asemenea motiv a făcut, în adevăr, alusie d. Al. Bădărău în discursul său pronunțat la Huși. Dănsul a denunțat țării abuzul pe care îl comite guvernul liberal monopolizând instituțiunile de credit spre folosul partizanilor politici. După d. Bădărău, ziarele partidelor de opoziție au atacat cu multă vehemență partidul liberal, și cu deosebire pe șeful lor, pe acciaș temă. Dar constituie el oare abuzul denunțat de d. Bădărău, o greșală de o așa gravitate, în cât pentru înlăturarea ei să fie nevoie de o conclucrare a partidelor ?

Mulți cred, negreșit, că da. Fruntașii celor două partide de opoziție, cred însă că nu, căci altfel ei, individual, nu ar continua să dea concursul lor liberalilor.

Deci în direcția indicată de d. Bădărău nu poate fi găsit motivul.

Să-l găsim atunci în legile nechibzuite, votate de partidul liberal, și în special în legea prin care se desființează contenciosul administrativ ?

Aceste legi însă nu s'au votat, decât grație compromisiunilor tacite stabilite între partidul liberal și partidul conservator de sub șefia d-lui P. P. Carp !

Atunci, de unde să ne vină motivul conclucrării ?

Ni-l va aduce dibăcia politicianilor din culise !

Mulțumim. Dacă a fost o cauză puternică care a ajutat partidul conservator-democrat să ajungă la țaria lui de astăzi,—apoi—aceasta ni se pare că a fost tocmai voința, exprimată în toate ocaziile de către fruntașii acestuia, de a renunța pentru totdeauna la combinațiunile de culise, combinațiuni cari nu-și au rostul de cât în partidele așa zise istorice !

O intrigă de culise a despărțit acum doi ani partidul conservator în două. Jumătatea cea tânără a lui a creșcut de atunci într-atâta, că nu mai poate să încapă din nou în cadrul vechilor culise.

C. R.-M.

Mortalitatea copiilor. Un raport important al d-rului Serbulescu din Craiova.

D-rul I. Serbulescu, fost medic stagiar în serviciul Profesorului Pinard dela *Maternitatea* din Paris, și astăzi medic comunal în Craiova, a publicat acum de curând în *Monitorul comunal* al acestui oraș, un foarte important raport despre *cauzele mortalității copiilor mici în Craiova și combaterea lor*, raport care poate fi generalizat pentru toate orașele țării, de oarece condițiile mortalității copiilor sunt la noi peste tot locul aceleași. Atrăgând atenția asupra acestui raport, extragem din el următoarele:

După ce d-rul Serbulescu constată, că aproape jumătate din suma totală a morților înregistrați de statistica orașului Craiova, o formează numai copiii până la 5 ani, examinând cauzele mortalității așa de exagerate găsește că „peste 41.5% din copii au sucombat numai din cauza turburărilor digestive, iar restul de 48.5% reprezintă mortalitatea provenită din toate afecțiunile celorlalte sisteme ale organismului“.

Eminentul doctor găsește apoi că în Craiova numărul copiilor (sugaci) cari mor este de *trei* ori mai mare ca în Franța, și dacă cercetăm cauzele morbidității aceste, vedem că la origină sunt afecțiunile tubului digestiv.

„De ce turburările digestive sunt așa de funeste și consecințele lor așa de frecvente, este ușor de imaginal.

„Din momentul nașterii, copilul își schimbă toate condițiile de viață. Perfect protejat până acum el devine expus: mama îi procură direct alimentele indispensabile creșterii, infunzându-i-le fără ca el să facă cea mai mică muncă; acum, din pasiv ce era, devine activ; el este obligat a lupta atât cu neajunsurile externe cât și cu cele interne pentru a-și putea continua firul vieții. Aproape incomplet dezvoltat, mai cu seamă cu privire la organele digestive, el trebuie să facă un continuu apel tocmai la aceste organe, a căror funcționare predomină la orice nou născut.

„Natura însă orânduiește lucrurile de așa fel, ca această situație precară să-i fie mult ameliorată; ea produce în mai mezele mamei liquidul necesar, compus în așa chip în cât să reprezinte singura substanță prielnică dezvoltării lui. De aci urmează o regulă fără excepție, anume că:

„Copilul se naște cu dreptul la laptele mamei, lege care astfel formulată este înscrisă pe unul din pereții salei de prelegeri a Clinicii Bau-de loque din Paris.

„Violarea acestei legi atrage după sine o serie de inconveniente, care dacă se perpetuă, finesc prin a desființa mai în totdeauna copilul.“

„Turburările digestive la copiii nutriți la pept de mamele lor, atunci când se manifestă, datorate mai în totdeauna imprudenței, sunt în genere ușoare și trecătoare; la copiii nutriți de doici sunt mai frecvente și mai durabile; iar la cei căror li se face o alimentație artificială, turburările sunt foarte dese, aproape continui și de cele mai multe ori mortale“.

„De câtva timp în Franța, sub impulsivitatea Profesorului Pinard și a școlii lui, se încearcă a se reveni la alăptarea maternă. Acest mare clinician prin cursuri libere, prin conferințe publice, comunicări la Academie și publicațiuni, a stabilit un curent în acest sens, adăogând în discuție pe lângă un patriotism luminat și o autoritate excepțională în materie. Curentul se resimte în toate masele societății franceze și negreșit, dus peste o serie de generațiuni, el va putea da roade temeinice.

„Dar un interes cu totul superior este a ne îndrepta privirile la straturile de jos ale societății, unde efectele se fiind pe o mai mare suprafață și consecințele minează chiar existența lor.

„Un copil trebuie considerat ca o părțică din capitalul social al unei națiuni. El reprezintă pentru viitor o serie întregă de generații care, dacă nu este bine constituită,

cade în cele mai multe cazuri tot în sarcina societății, și numai pentru acest motiv chiar, datoria societății este de a-i supraveghea și a lua măsuri în consecință, când necesitatea o cere. Nu este inteligent a crede că, pe un popor care dă o recoltă din ce în ce mai mare de populație pe fiecare an, îl așteaptă un viitor strălucit, dacă nu se ține seama de calitatea acestui produs progresiv.

„Les pleuples les plus prolifiques sont les plus malheureux“ zice d-nu Brieux și drept dovadă dă India, China Rusia etc.“

După ce arată și contribuția pe care mizeria părinților, o dă mortalității, d-rul Serbulescu trece la mijloacele de îndreptare:

„Preocupațiunea noastră va trebui să se îndrepte asupra următoarelor trei puncte de rezolvat și anume:

1) A căuta în modul cel mai stăruitor și chiar autoritar a da copilului laptele la care are un drept natural, adică a-l reda mamei după putință.

2) A vulgariza prin orice mijloace la poporul de jos, acolo unde nu pătrunde litera cărții, principiile indispensabile unei puericulturi raționale și practice.

3) A ameliora după putință starea economică a familiilor sărace, sau a interveni în caz de boală cât mai la timp.

Cele două dintâi să pot atinge cu succes, *introducându-se și la noi ceea ce în alle părți a început deja să dea rezultate îmbucurătoare, adică creându-se instituțiuni de puericultură sau creșe, (crèches) care să pună la îndemână, pentru populația săracă, mijloacele materiale și morale în vederea creșterii copiilor.“*

După ce doctorul Serbulescu descrie în raportul său instituțiunile cari s'au creat în Franța pentru combaterea mortalității la copii, dânsul încheie astfel:

„Este timpul, credem, a interveni și noi în lupta pentru combaterea mortalității așa de exagerate la copii, recurgând la măsurile încercate în alte orașe, care tot în condițiunile noastre au ajuns la rezultate destul de satisfăcătoare.

„Între aceste măsuri, afară de cele de ordin fizic, care se vor ameliora desigur cu timpul și mersul progresului, cea mai de căpitenie ar fi crearea unei instituțiuni cu triplul scop descris în acest studiu și anume:

„Procurarea de lapte în condițiunile cerute de o igienă bine adaptată; îngrijirea de copiii orfani cari actualmente sunt în sarcina Primăriei; admiterea zilnică a copiilor de lucrătoare sau de familii constatate ca sărace, după normele uzitate în străinătate; și instituirea unor consultațiuni de copii care sug, care să aibă în vedere și educațiunea necesară a mamelor în privința creșterii copiilor mici, la aceste consultațiuni putându-se alipi și funcționarea, pentru încercare, a sistemului D-rului Morel, pe care l'am putea experimenta după necesitate, cum s'ar socoti mai bine“.

La Craiova mai curând decât ori unde, adăogă D-rul Serbulescu, se poate face un început de realizare a unei asemenea instituțiuni, de oarece comuna Craiova are în administrarea sa donațiunea pe care a făcut-o marea filantropă Sofia A. Caneciu tocmai pentru un azil de copii.

Dorim copiilor săraci din Craiova norocul, ca edili orașului să citească într'un ceas bun raportul Doctorului Serbulescu!

A C C.

Colecțiunea primelor șapte volume din Noua Revistă Română se găsesc de vânzare la librăria Eskenasy, Bulevardul Academiei No. 1, pe prețul de 5 lei volumul.

CESTIUNI ACTUALE

SOFISMELE DEMOCRAȚIEI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT

I

Pentru ridicarea claselor de jos, și cu ele negreșit pentru ridicarea poporului în totalitate, nu există un mijloc mai eficace de cum este școala. Prin o școală bine organizată putem dobândi mult, și cu deosebire putem dobândi repede. Nici un alt mijloc nu poate fi comparat școlii. Avuții căzute din cer; izbânzi câștigate pe negândite; nimic nu ajută la transformarea în bine a unui popor, dacă acest popor nu-și transformă în acelaș timp și sufletul său în spre bine. Și această din urmă transformare nu o poate aduce decât școala.

Toate aceste adevăruri nimeni nu le mai contestă astăzi. De aceea este o banalitate a mai repeta zicătoarea, că viitorul democrației stă în școală.

Dar nu este de loc o banalitate întrebarea pe care ne o vom pune noi acum, anume: ce fel de școală priește mai mult democrației? Că ori și ce fel de transformare în bine a sufletului unui popor, aduce cu sine ridicarea claselor de jos, și cu aceasta întărirea democrației, nimeni nu se îndoiește; dar omul politic nu se mulțumește cu ridicarea în genere a claselor de jos, și cu întărirea în genere a democrației, ci vrea să știe *când*, și *cât de repede*, să vor produce aceste efecte dorite. Din momentul ce să măsură timpul, trebuie să se aleagă și felul organizațiunii, cu care școala poate veni mai repede în folosul claselor de jos.

La această alegere încep divergențele.

Oamenii cei mai bine intenționați, adică aceia cari doresc din toată inima progresul democrației, n'au în totdeauna și știința de a alege, între diferitele organizațiuni școlare, pe aceea care priește dorinței lor; și de aceea în mod involuntar progresul democrației este ținut în loc tocmai de către ei. Să întâmplă și contrariul: oameni cari sunt rău intenționați pentru democrație, din cauza aceleiași lipse de știință, aleg dintre feluritele organizațiuni școlare tocmai pe aceea care convine mai bine democrației. Unii și alții sunt conștienți de scopul ce-l urmăresc, dar n'au posibilitatea să-l vadă acest scop realizat; una gândesc ei și alta iasă în fapt. Cei bine intenționați, bunăoară, doresc ca fii poporului să ajungă în cel mai scurt timp ca să dispute claselor de sus locurile cele mai bune în stat, și în vederea acestui scop organizează școala după un program presupus democrat, dar în urmă, dacă trăiesc până să vadă efectele programului lor de activitate, constată cu întristare că nimic din cele dorite de dânșii nu se împlinesc; că școala organizată după un program democrat, în loc de a ajuta pe fii poporului să se urce la locurile cele mai înalte din Stat, creiază numai un proletariat intelectual, care nu folosește cu nimic celor de jos. În cele mai multe cazuri, acești bine intenționați, când ajung la asemenea constatări triste, nu vor să-și recunoască greșeala, ci aruncă vina pe faptul că legile n'au fost aplicate în spiritul în care ei le-au conceput, și atunci greșeala merge înainte; dar sunt și câteva cazuri, în cari cei bine intenționați își recunosc eroarea, și din momentul ce vad că rezultatele așteptate iasă pe dos, trec la o politică contrarie; aleg organizarea școlară pe care ei mai înainte o combătuseră.... Aceștia din urmă nu sunt cei mai de blamat; cu toate că

pe ei îi blamează lumea mai mult, acuzându-i de inconsecință.

Nu e locul aci să fac ilustrarea acestor afirmațiuni, deși istoricul învățământului în România mi-ar procura destule exemple! Mă mulțumesc, pentru acei cari voesc numai decât să aibă o ilustrare, cu o singură indicație: politica școlară a d-lui Spiru C. Haret; bine înțeles, dacă d. Spiru C. Haret este pus între oameni bine intenționați pentru democrație! Cu ce idei a început d. Spiru C. Haret să reformeze învățământul primar (școala care interesează mai direct clasele de jos), și cu ce idei l'a sfârșit!! Odinioară, pentru d. Haret, era criminal gândul numai de a da țaranului altă școală primară de cum se da orășanului. Fiul de țaran trebuia, după dânsul, să intre în lupta vieții pe aceiași poartă școlară ca și fiul de burghez.... Acum d. Haret gândește altfel!

Să revenim la întrebarea de mai sus.

Ce oprește pe oamenii bine intenționați, ca ei să aibă știința de a alege între diferitele organizațiuni școlare tocmai pe aceea care priește mai bine democrației?

Nu atât ignoranța, cât falșă știință: sofismele. În materie de politică școlară, câteva sofisme sunt așa de înrădăcinate, în cât mai bine i-ai face pe unii bărbați de stat să peardă credința în foloasele școlii, decât i-ai face să piardă credința în adevărul unor sofisme. Acestea par clare ca lumina zilei, și de aceea nimeni nu se îndoiește că programul indicat de ele este cel mai bun. Aceste sofisme constituiesc chiar pentru câțiva bărbați de stat, — miniștri de instrucție publică, mai ales, — singurul bagaj științific cu care ei întreprind o activitate școlară.

Care sunt aceste sofisme?

Vom studia, deocamdată, numai două; pe acelea, cari sunt după părerea noastră, cele mai importante, și cari aduc, prin urmare, cel mai mare rău învățământului.

II

Spre a le cunoaște mai bine, începem prin a desvălui eroarea de raționament care le dă posibilitatea să se producă, și dela care și împrumută ele caracterul de sofisme. Această eroare consistă în ridicarea unei prejudecăți, — adică a unei afirmări nedovedite, sau dovedite chiar ca neadevărată, — la rangul de principiu științific, pentru a se deduce apoi din această prejudecată, ca dintr'o premisă nediscutabilă, concluziuni noi, și programe de pus în practică. Din punctul de vedere al structurii formale, raționamentul din sofismele noastre este fără cusur, toată slăbiciunea acestora stă exclusiv în aceea că în loc de premisă științifică ele au la bază prejudecăți, care nu se potrivesc realității.

În cazul special al celor două sofisme, eroarea dela bază consistă în interpretarea antestiințifică care să dă legăturii dintre cauză și efect. Fiecare om cult știe, că legătura dintre cauză și efect nu este un ce lăsat închipuirei, sau ghicelei, ci că pentru a o cunoaște este de nevoie să faci experiențe și în tot cazul să faci observațiuni minuțioase. Un fapt servește drept cauza unui alt fapt, și acesta din urmă este efectul celui dintâi, nu pentru că așa ne plac nouă să ne închipuim legătura dintre fapte, ci pentru că așa rezultă inductiv din succesiunea sau din coexistența faptelor, privite fiind acestea în modul cel mai obiectiv. Când cineva fără să aștepte experiența și observațiunea, își închipue din cunoașterea numai a cauzei, cum trebuie să fie efectul, sau din cunoașterea efectului cum trebuie să fie cauza, și afirmă că între cauză și efect trebuie să fie o perfectă asemănare, atunci acest cineva nu judecă propriu zis,

ci prejudecă fără să dovedească. Dacă acest cineva va ridica încă prejudecata sa la rangul unui principiu, și va crede prin urmare că totdeauna cauza trebuie să se asemene efectului, atunci va avea toate șansele să devină un sofist; un sofist, fără voie, bineînțeles.

Sofist, în acest înțeles, îi se întâmplă fiecăruia dintre noi să fie câteodată în viața lui,—în copilărie suntem cu toți fără excepție,—fiindcă prejudecata de mai sus este aproape firească minții omenești, și știința experimentală nu o alungă decât după multe greutate. Cele mai multe din credințele omului ignorant se mențin grație rădăcinilor puternice pe care le are această prejudecată: cauza și efectul trebuie să se asemene; *similia similibus*, cum ziceau cei vechi. Medicina improvizată pe la sate buneoară, nu are și astăzi alt sprijin. E bun de leac cutare buruiană, fiindcă, argumentează sofistul inconștient, cutare buruiană se aseamănă la vedere, la gust, sau la pipăit cu simptomele pe care le prezintă boala aceasta, sau cea, și între lucruri asemănate nu se poate să nu existe o relație. Floarea șofranului fiindcă e galbenă, e bună de gălbenuș; floarea pătată cu puncte roșii este bună pentru oprit sângele din nas; semințele de mei pășăresc, fiindcă sunt lucioase și tari, sunt bune pentru scos piatra dela rinichi; iar burunița (*euphrasia*), fiindcă are pe corola s'a o pată neagră care seamănă cu pupila ochiului, este bună pentru ochi, etc. Dacă am dori să avem exemple mai frumoase pentru ilustrarea acestui gen de sofisme am recurge la raționamentele filosofilor din diferitele epoce, neexceptând și epoca noastră; dar aceasta ne-ar duce prea departe. În *Logica* lui J. S. Mill să găsim înșirate o mică parte din sofismele filosofilor; dar și câte sunt înșirate de el sunt încă destule pentru a ne convinge de răspândirea de care ele o au în practica vieții.

Să venim acum la sofismele noastre.

III

Prima. Ce urmăresc eu? își zice omul bine intenționat pentru democrație,—să-l numim de formă d. Spiru C. Haret.—Urmăresc progresul democrației prin mijlocirea școlii. În ce consistă democrația?

— În egalizarea cetățenilor în fața legii și dacă este posibil și în fața condițiilor de viață. Un bărbat democrat vrea egalitatea oamenilor! *Evrice!* Cum trebuie să fie școala care pregătește democrația?

— Egală pentru toți copiii cetățenilor: copilul dela țară, ca și copilul dela oraș; copilul săracului ca și copilul bogatului să învețe aceeași carte, și dacă se poate să stea pe aceeași bancă! *Similia similibus!* Vrei democrație,—*efectul*;—atunci ce mai întârziezi? grăbește de găsește-ți cauza asemănătoare; buruiana de leac, care să aibă aceeași culoare și miros; școala uniformă, egală pentru toți copiii! Să poată ceva mai logic?

Formal, nimic mai logic. Și D. Haret, care la începutul activității sale improvizate de ministru al instrucției publice avea în materie de învățământ numai însușirile formale ale raționamentului,—era matematician și nu pedagog;—nici nu putea să facă altfel, decât să ia ca ideal școala uniformă și egală pentru toți. Experiența l'a învățat în urmă că a greșit.

Simplistul său raționament: *dela o școală egalitară, la o democrație egalitară, s'a dovedit* aceea ce este: o simplă sofismă; prima mare sofismă democratică pe care d. Haret a aruncat-o în calea propășirii învățământului nostru public.

În realitate „școala egalitară pentru toți“ este aceea care ajută mai puțin claselor de jos. Argumentarea pentru acest adevăr este ușor de făcut.

O școală egalitară împinge pe copilul săracului spre aceleași ocupațiuni, ca și pe copilul bogatului, fără însă ca să dea săracului condițiuni egale de luptă cu acelea pe care le are bogatul. În loc ca săracul să fie ajutat a deveni destoinic în ocupațiunile ce-i stau lui la îndemână, și pe cari bogatul nu le caută, școala egalitară îl împinge să intre în concurență cu bogatul tocmai în ocupațiunile acelea, pentru care el trebuie să pună o muncă îndoită de cât bogatul. Rezultatul este că săracul rămâne de obicei la jumătatea drumului, și numai în foarte rare cazuri ajunge să dispute cu succes bogatului un loc. Pentru succesele problematice din aceste rari cazuri, zeci de mii copii săraci să alege cu o învățătură trunchiată, și care nu le este lor de nici un folos. Copilul bogatului profită din școala egalitară, fiindcă această școală este organizată în vederea unui studiu îndelungat și el are mijloacele să facă acest studiu până la sfârșit, pe când copilul săracului pierde, fiindcă el n'are aceste mijloace, și rămâne la primele clase. De fapt dar școala egalitară nu pregătește serios pentru lupta vieții decât pe bogați, fiindcă numai ocupațiunile acestora sunt luate de ea în seamă. Ocupațiunile modeste ale săracului, la cari săracul să întoarcă de fapt, după câțiva ani perduți cu învățătura egalitară, acestea sunt neglijate..., pentru motivul că săracul ar putea să găsească alte ocupațiuni mai bune! Ocupațiuni mai bune, Doamne, ar găsi el și ocupațiuni mai bune dacă ar putea să se ție la pas egal cu cei bogați!

Dar acest dacă este o barieră peste care el nu trece, cu toată bunăvoința ministrului de instrucție publică!

În loc de o școală egalitară, care înșeală numai pe sărac cu perspectiva că el ar putea să cucerească ocupațiuni superioare, cu mult mai utilă îi este săracului o școală, în care el se pregătește serios să aibă destoinic în ocupațiunile ce-i stau la îndemână, și la care de fapt el să și înapoiază. Căci reala bogăție a unui popor nu decurge din favorizarea unui singur gen de ocupațiune, unde munca tuturor să se concureze, ci din varietatea infinită a ocupațiilor practicate în parte de către fiecare cu destoinicie.

Nu există ocupațiune rentabilă și ocupațiune nerentabilă,—*în abstracto*,—ci ori și ce fel de ocupațiune este rentabilă, dacă ea este bine făcută. Omul de stat prin urmare care vrea, să ajute la ridicarea claselor de jos, nu are alt program mai bun de urmat, decât pe acela de a ridica ocupațiunile clasei de jos la rangul de ocupațiuni pregătite rațional. Să nu fie numai profesiunea de avocat, sau de medic, sau de profesor... pregătită rațional, ci și meseria de simplu plugar, de simplu văcar, de simplu cismar de sat etc. Atunci când omul sărac va fi în realitate destoinic în modesta sa meserie, ca nimeni altul mai destoinic, atunci și numai atunci sărăcia îi va cădea din spate! Dar cu școala egalitară n'are să ajungă el la acest moment nici odată. Școala egalitară este pentru el o pierdere de vreme.

De aceasta pare că s'a convins, în sfârșit, și d. Haret. Nu-l blamăm; din potrivă îl felicităm. Am dori chiar ca dânsul să fie și mai inconsecinte, decât este, față de idealul pe care și-l pusese în minte odinioară. Am dori să-l vedem uitând cu desăvârșire școala egalitară, și înființând în locul ei cât mai multe școli practice, variate după trebuințele regionale ale populațiunii dela țară.

Cu acestea am sfârșit ce aveam de spus asupra primei sofisme democratice. Abandonată de către d. Haret, ea a pierdut mult din actualitate.

Dar mai este o a doua sofismă, tot așa de importantă și tot așa de dăunătoare învățământului. Pe aceasta de a doua, d. Haret nu numai că n'a abandonat-o, ci tocmai să pregătește să o pună în aplicare. Ne vom ocupa de ea în No. viitor.

C. Rădulescu-Motru.

LITERATURA

ENIGMĂ

— De ce să ne așezăm aici? spuse ea.
— Pentru că locul e ridicat și cu soare.
— Dar e adânc acolo în jos; am amețeală și soarele arde pe apă cu prea mare putere.
Privește în urma ta ograda aceia înverzită. Ar fi fost atât de frumos acolo.
— Nu, aici.
El se aruncă la pământ ca și cum n'ar mai fi putut sau voit să înainteze. Ea se opri cu ochii ațintiți spre el. Atunci, el vorbi:
— Aasta acum, trebuie să-mi spui de ce ți-a fost frică când căpitanul strein a trecut prin pâclă.
— E tocmai ceea ce gândiam, murmură ea; și voi să fugă.
— Trebuie să mi-o spui înainte de plecare, altminteri nu te voi urma.
— Botolf, strigă ea întorcându-se... Dar rămase nemișcată.
El spuse din nou:
— Ți-am promis că nu ți-l voi mai cere, e adevărat. Voiu ține făgăduiala mea, dacă consimți, dar să fie în momentul acesta.
Deodată ea izbucni în lacrimi și merse spre el. Talia ei fină și gingașă, micile ei mâni, părul ei mătășos și strălucitor pe care broboada îl lăsase să cadă, ochii și gura ei, totul strălucea în ea; razele soarelui o învăluiau; dintr-o săritură el se ridică:
— Da, tu o știi bine, când mă privești așa sunt gata să nu mai cer nimic; dar sunt sigur că pe urmă ar fi mai rău. Nu poci să înțelegi că în zadar ți-ași făgădui de o sută de ori, că nu voiu căuta să cunosc ceea ce ai făcut altădată, nu voi avea liniște decât când ași ști. Fața lui trăda o suferință ce nu era de eri.
— Botolf, asta e ceea ce mi-ai promis? Tu nu-mi dai de loc odihnă, și mi-ai jurat că nu vei vorbi de ceea ce nu voi putea niciodată, niciodată să-ți spun.
Mi-ai făgăduit-o solemn, m'ai asigurat că aceasta îți era cu totul indiferent, că numai pe mine voi ai să mă ai!... Botolf!
Și ea îngenunchiă înaintea lui în bălărie; plângea ca și cum ar fi fost îndurerată pentru viața ei, îl privea și lacrimile ei spuneau mai mult; era cea mai frumoasă și cea mai nenorocită din câte văzuse el vreodată.
— Mă iartă, Doamne! zise el, și se ridică, dar iară se așază numai decât; dacă mă iubești destul ca să ai încredere în mine, pentru a fi fericiți amândoi.
— Dacă tu ai putea să ai puțină încredere în mine! gemu ea, târându-se pe genunchi, mai aproape de el.
Ea continuă:
— Să te iubesc? În noaptea când vasul vostru isbi pe al nostru, când mă urcai pe punte, tu erai la frânghii și porunciai...
Niciodată nu văzusem pe cineva care să-ți fi semă-

nat: pe dată, te-am iubit, și apoi tu m'ai dus în corabie în timp ce vasul se afunda...

Incercai încă odată bucuria vieții, pe care o credeam că nu o voi mai putea simți.

Tăcu și plânse. În sfârșit punând mâinile pe genunchii lui:

— Botolf, strigă ea, fii mare, fii mare ca în ziua când m'ai luat fără nimic, numai pe mine, Botolf! El răspunse aproape aspru:

— De ce să mă ațâți? Știi bine că nu pot. Noi voim să avem sufletul și nu... La început a fost așa; dar nu apoi!

Ea se dădu înapoi și spuse cu desnădejde:

— Ah! o viață pierdută nu mai e niciodată viață! Și izbucni în suspine.

— Dă-mi toată viața ta și voi face prin mine în-su-mi o viață nouă.

Vorbea tare ca și cum ar fi voit s'o încurajeze; ea nu răspunse dar el văzu că ea se luptă.

— Fii stăpână pe voința ta! Niciodată nu va fi mai rău ca acum.

— Ai să mă duci la ultimele momente.

El nu înțelese sensul vorbelor ei și continuă:

— De e cea mai mare din nelegiuiri, voi căuta să o suport, dar îndoiala aceasta e peste puterile mele.

— Și a alor mele, strigă ea ridicându-se.

— Te voiu ajuta, și se ridică și el. Te voiu ajuta când voi ști ceea ce este. Dar, sunt prea mândru ca să fiu păzitorul unui lucru pe care nu-l cunosc și care, poate, ne privește pe vreunul din noi.

Obrazul Aastei deveni tot atât de roșu ca și focul.

— Rușine să-ți fie! strigă ea. Din noi amândoi, eu sunt cea mai mândră, și nu dau nimic ce-ar fi al altuia. Acum tu trebuie să te mulțumești cu atât.

— Nu, dacă ești mândră împrăstie bănuiala mea.

— Ah! Iisuse, nu mai pot suferi chinul acesta.

— Intr'adevăr am jurat că se va sfârși cu asta azi.

— Nu e crud, spuse ea, să chinuiești și să mârșești o femeie ce ți s'a încredințat și care te-a rugat atât de blând cum am făcut-o eu.

Era cât pe ce să plângă, dar, prin o schimbare neașteptată ea izbucni:

— Te înțeleg; ținta ta e să mă umilești până să ajung să strig, și așa gândești că mă voiu trăda.

Îl privi cu aer de ură și se depărtă. Îl auzi spunând încet aceste cuvinte:

— Vrei sau nu vrei?

Ea întinse mâna:

— Nu... chiar de mi-ai da tot ce zărim de aci.

Ea se dădu la o parte; pieptul i se ridică, ochii ei rătăciți, se aținteau ici și colo, și asupra lui mai des, când cu asprime, când cu blândețe, dar mai ales cu asprime. Se sprijini suspinând de un arbore, apoi încet să plângă și începu să meargă.

— Știam bine că nu mă iubiai, auzi ea.

Și din nou fu cea mai umilă și cea mai pocăită.

De două ori încercă să răspundă, dar după o sforțare, se aruncă în bălărie și-și ascunse fața.

Atunci, el se apropiă și rămase lângă ea.

Simțea că dânsul era colo, îl aștepta să vorbească, și își afundă capul în mâini; dar cum el tăcea, i se făcu frică și fu, pentru a zice așa, silită să-l privească.

În același timp ea respiră. Fața-i lungă, părilită, ochii înfundați, fără sprâncene, largă-i gură strânsă, talia-i de uriaș apăsa pe ea cu atâta greutate, că deodată i se pără că-l vede la frânghii, în noaptea naufragiului. Era mare ca atunci și de o putere fără margini, dar el era lângă dânsa!

— Ai mințit, Aasta!

Ea se dădu înapoi, dar el o urmă și continuă:

— Și tu m'ai făcut să minț. De când ne-am întâlnit

nu e o singură zi de deplin adevăr. Era atât de aproape de ea, că-i simți suflarea caldă; el o privea în ochi într'un chip încât totul se întuneacă pentru ea; ea nu știa ce va face el sau ce îi va zice, așa că plecă ochii. Era gata să cadă sau să fugă, ceasul hoțărârii venise. În tăcerea adâncă ce-i înconjură, și lui, îi fu frică. Încă odată, el încercă.

— Dă-mi dovada aceasta! Dă la o parte cotiturile inimii. Fă-o acum.

— Da, răspuse ea, fără să știe ce spunea.

— Acuși, îți zic.

El scoase un strigăt: alergă spre prăpastie; văzu părul ei strălucitor, mâinile ei întinse; năfrana care fălfăia alunecă și sbură singură deasupra ei. El n'auzi nici un țipăt, nici un plescăit, căci prăpastia era adâncă; n'auzi nimic.

Din mare, gândi el, venise ea la el, în timpul nopții în mare sfârșise ea și cu ea povestea vieții ei.

În prăpastia întunecoasă dispăruse tot ce avea suflul ei... El nu o va urma? Venise acolo cu voința neclintită să pună capăt chinului lui și chinul nu se sfârșise, el nu va sfârși niciodată, d'abia începea. Fapta Aastei îi spunea îndeajuns că se înșelase în privința ei și că a omorât-o! Dar neliniștea se mărea, trebuia să trăiască să descopere ce s'a petrecut. Pe singura, sau aproape singura care supraviețuise nopții îngrozitoare el a scăpat-o ca s'o omoare! Era deci rău?

Niciodată nu i s'a zis aceasta și niciodată nu a gândit-o. Dar ce era aceasta atunci? Se ridică, se depărtă de prăpastie și începu să coboare; nu voia să moară atâta timp cât avea să lumineze o enigmă...

Enigma nu va fi niciodată descoperită? Ea trăise în America, acolo crescuse, de unde venise când vașul perise. În ce chip ar începe el cercetările lui? Care loc din Norvegia era satul ei? El nu o știa, nu era sigur că numele ei ar fi acela pe care familia ei îl purtase în Norvegia. Căpitanul străin? Da, unde era el? Și, o cunoștea el sau numai ea îl cunoștea? Să întrebă atâtea marea, să te pui să cauți, ar fi fost să te pierzi în valuri.

Da se înșelase în privința ei. Vinovată și pocăită s'ar fi ușurat încredințându-se soțului ei, vinovată, dar fără să se pocăiască, ea ar fi căutat subterfugii.

Nu voise nici să se încredințeze nici nu căutase subterfugii. Când voise s'o silească, a fugit spre moarte.

Curajul acesta nu era al unei vinovate. Da, de ce?

Mai degrabă decât să mărturisească? Nu-i lipsise puterea de a-i face cunoscut totul, căci mărturisise că era ceva ce nu putea să spună. Trebuie să fi fost însă-și greșala care o împiedica; dar nu părea împovărată de greutatea unei crime, adeseori era veselă, chiar sburdalnică; era furioasă, dar era bună! De-ar fi fost greșala altuia; totul s'ar fi orânduit. Dar dacă nu era nici a ei nici a altuia, atunci ce era? Singură zisese că era ceva... Și căpitanul străin care-i făcuse atâta frică! Ce era? Pe Dumnezeu, ce era? Dacă ea ar mai fi fost aici, el ar fi chinuit-o mai departe...

Poate că nu era atât de vinovată cum se credea sau poate atât de vinovată cum părea; de câte ori adevărata nevinovăție nu se ascunde în urma faptelor vinovate, curățenia sub păcat, cu toate că puținii pot înțelege aceasta, și ea nu-l crezuse în stare să înțeleagă, el, care era numai bănueli. O întrebare prea mult în numele bănuelii, și de aceea voise ea mai bine să se încredințeze morții decât lui. De ce n'a lăsat-o el niciodată, niciodată în liniște? Prin el, ea scăpase de trecut, în el căutase ea un reazâm în contra acestui trecut, și el era acela care readucea trecutul în fiecare zi și o copleșea! Li era cu totul sinceră, era frumoasă și arzătoare pentru el... Ce îi păsa de viața

ei trecută? De câte ori gingășia se năștea în ea, neliniștea lui creștea. Cu cât devenia a lui mai mult, nu numai prin admirație și recunoștință, dar din adâncul inimii, cu atât mai mult voia să știe de a fost ceva pentru un altul și să cunoască viața ce ea o trăise.

Și cu cât părea că suferă mai mult de aceasta, cu atât el o grăbia, căci simțea atunci că aceasta merită osteneala.

Apoi această gândire îi veni pentru întâia dată; el însuși spusese totul? E posibil să-și spună totul, unul altuia? Fusese înțelegerea că așa trebuie să fie? Fără să știe că nu.

Strigătele a doi copii cari se jucau ajunseră la urechile lui și privi în jurul său. Se așezase pe locul înverzit unde ea voise să-l ducă și el nu-l observase.

Cinci ore trecuseră și el credea că cinci minute îl depărtase de desnodământ. Poate că de multă vreme se jucau copiii acolo, dar el nu-i zări decât în momentul acesta.

Nu era Agnès fiica preotului, o fetiță de șase ani pe care Aasta o iubise cu pasiune și care îi semăna foarte mult..... Doamne, unde era cealaltă? Ea ajutase fratelui ei să se urce pe un holovan; se jucau de-a școala și ea făcea pe profesoara.

— Repetă ce-ți spun, începu ea. Tatăl nostru...

— Tatăl nostru!

— Care ești în ceruri!

— Ceruri!

— Sfîntească-se numele tău!

— Fîntească-se numele tău!

— Vie împărăția ta!

— Nu.

— Facă-se voia ta!

— Nu, nu vreau...

Botolf se strecurase pe din dos; nu-l atrăgea rugăciunea, nici nu observase că era o rugăciune, dar în timp ce privea copiii și îi asculta, el ajunsese în chiar ochii lui o bestie necurată, alungată de societatea lui Dumnezeu și a oamenilor. Se ascunse în dosul tufșurilor să nu fie văzut de copii. Niciodată nu-i fusese frică ca acum de copiii ceștia. Se pierdu în pădure, departe de drumul mare. Unde să meargă? În casa goală pe care a cumpărat-o și a împodobit-o pentru Aasta? Sau mai departe? Ce importă? În orice loc ar fi, ea va fi întotdeauna înaintea lui. Se spune că muribunzii duc cu ei ultima imagine pe care ochii lor au privit-o; acela care se trezește după ce a făcut o faptă rea păstrează și el impresiunea primului lucru pe care cad privirile lui și nu scapă de el niciodată.

Și nu mai era Aasta pe care o vedea pe creasta stâncii era un copil nevinovat, era Agnès. Chiar imaginea morții se confunda cu a fetiței în însuși gestul mâinilor în rugăciune. Și iată că ideea uitării Aastei pentru copil refăcea șirul amintirilor lui și că efectul acestei asemănări extraordinare se împrăștiă pe tot ce-și amintea din luna de îndoială și de chin. Aasta nu murise cu imaginea acestui copil în inima ei? Da, da, el observa d'abia acum că a văzut aceasta în suflul ei.

Ori încotro mergea gândirea lui, în căutarea luminei, el da de copil. Drumul ce trebuia să-l urmeze cercetarea, era închis. Fiecare scenă din scurta lui întimitate, din noaptea naufragiului până la desnodământul de pe creastă, fiecare scenă se învârtea în jurul acestui chip și fenomenul acesta straniu îl sfârșea cu desăvârșire, încât după câteva zile nu era aproape în stare să se hrănească și nu putu să mai părăsească patul său măcar un ceas. Toată lumea gândia c'o să moară.

Acela care poartă 'n el o enigmă, ajunge însuși o enigmă. Nimeni nu se îndoia de ceea ce se întâm-

plase; nici unul din ceia cari locuiau dealungul râului și pe coline sau cari treceau pe acolo nu priviseră spre locul de unde ea se aruncase în prăpastie, duminică dimineața, în strălucirea soarelui, și cadavrul nu fusese aruncat pe coastă ca mărturie. O stranie legendă se născu. Intins cu fața sa lungă, smeadă, barba sa roșie și cu părul său sbârlit care creștea în neorânduială, Botolf avea înfățișarea groaznică; s'ar fi spus că ochii lui priveau din adâncul unui loc interior, și oamenii, cari nu știau de trebuie să trăiască sau să moară, asigurau că o luptă se dă între Dumnezeu și Diavol. Unii văzuseră chiar pe Diavol înconjurat de flăcări, urcându-se la fereastra odăii lui să-l cheme. Mai fusese zărit sub forma unui ghem de ață dând târcoale caselor. Alții, cari treceau pe la ogradă, îl văzuseră în față; alții auziseră o procesiune, huiduind, urlând, rânjind, venind din mare, înaintând încet spre casă, intrând, cu toate că poarta era închisă, chinuindu-se cu furie, și cu aceleași strigăte, cu aceleași lătrături și cu aceleași văicăreli, întorcându-se în mare de unde pornise.

Servitorii bolnavului, bărbați și femei, fugeau și povesteau lucrurile astea. Nu mai îndrăneau să se apropie de fermă și dacă o persoană bătrână față de care el fusese foarte bun, n'ar fi îngrijit de el, el ar fi rămas fără ca cineva să-l îngrijească. Bătrâna, îngrijitoarea lui, era ea însăși îngrozită, ardea pai sub patul lui Botolf să alunge Necuratul, dar, cu toate că el fu aproape pârlit, nu era scăpat. Suferea de o boală stranie. Ea sfârși să creadă că aștepta pe cineva.

Intr'o dimineață îl întrebă dacă trebuie să meargă să cheme preotul. El dădu din cap. Nu voia să vadă pe nimeni? La întrebarea aceasta, nu răspunse. A doua zi, el spuse lămurit numele lui Agnès. De sigur, nu era răspunsul la întrebarea pe care i-o făcuse eri bătrâna, dar aceasta fu ceea ce ea înțelese. Plină de veselie, se duse la bărbatul ei, îi spuse să înhame în grabă și să se ducă la preot să cheme pe Agnès.

La biserică, gândiră că nu înțeleseseră bine și că preotul era chemat ca să dea grijană; dar bătrânul reclamă pe Agnès. Ea auzise și îi fu frică căci știa povestea cu diavolul și cu procesiunea ce venia din mare; dar mai știa că bolnavul ca să moară aștepta pe cineva și ea nu găsea extraordinar că pe ea, pentru că femeia lui Botolf avea obiceiul să vie s'o caute.

Ceea ce voia un muribund trebuia să fie făcut, i se spuse, și dacă ar ruga pe Dumnezeu din toată inima ei, nu va suferi nici un rău. Crezu și se duse să se îmbrace. Era o seară rece și limpede cu umbre mari și dese; pădurea răsună de sunete de clopote; într'adevăr era cam neliniștitor dar rămase acolo nemișcată și împreună mâinile. Nu văzu Diavolul, nici nu auzi procesiunea, trecând pe la mare; vedea deasupra ei stelele a căror lumină cădea pe colină. Sus, aproape de ogradă, totul era într'o liniște ce te înfioară, dar bătrâna eșise din casă, o duse înăuntru, îi scoase paltonul, și îi spuse să se încălzească. În timpul acesta îi zise că trebuie să fie curagioasă, să meargă la el cu curagiu, și să spue *Pater* spre binele lui. Apoi, când o văzu încălzită, o luă de mână și o duse în odaie. El era culcat acolo, cu barba-i lungă și cu ochii infundați; el o privi țintă; el nu-i păru înfricoșător și nu-i fu frică.

— Mă erți, murmură el.

Ea gândi că trebuie să răspundă *da* și răspunse *da*. Atunci el surâse; încercă să se ridice, dar căzu fără putere. Ea începu să spue repede *Pater*, dar el făcu o mișcare că nu vrea și arată pieptul lui. Atunci, ea puse pe el mâinile ei, căci așa înțelese gestul lui și,

închizând ochii puse mâinile lui osoase și reci pe micile ei mâni calde. Cum nu spuse nimic când ea sfârși rugăciunea, nu îndrăzni să și le retragă și începu iar.

După ce spuse de trei ori, bătrâna intră, văzu totul și zise:

— E deajuns, copilul meu, el e mântuit.

Björnsterne Björnson

Trad. de I. Rucăr.

HOȚUL

Cu toate că adormise foarte târziu, când se trezi încă nu se luminase de ziuă. Tremura. I se părea că fusese prada unui vis urât... Un moment păru că-l încearcă grija zilei ce venea... Se liniști repede.

De cu seară mâncase într'o prăvălie o bucată de carne friptă și băuse un pahar cu vin. Ii mai rămăsese și câțiva gologani...

De odată își strânse genunchii la gură și întinericul din odae i se făcu înaintea ochilor mai negru.

Pe urmă aceiași scenă pe care o întâmpinase aseară, când venea spre casă i se perindă în minte, tot atât de vie și cu aceiași senzație care-l sugruma. Vru să adoarmă, însă aceiași scenă... mereu... mereu aceiași...

Un bețiv, căzut lângă un zid, care injura pe fiecare când se oprea și-l privea... Crezuse mai întâi că-i un om bolnav... s'aplecă să-i dea o mână de ajutor, când se pomeni c'o palmă strașnică... Să 'mpiedecase.. și când se ridică, ținea în mână o blană. Aceiași voce care îl trezise acum din somn... acciași o auzise de cu seară, răgușită, nepăsătoare, injurându-l. Tremurase destul în pardisiul acela subțire, de-acum... și nu s'a oprit decât acasă... Când a ajuns a aprins o lumânare și la flacăra umedă și îmbâcsită, a văzut că blana era nouă...

Se sculă și tremurând pipăi într'un colț... dete cu mâna de blană și fugi iar sub plapomă, incredințat că într'adevăr așa se petrecuse și nu fusese numai un vis...

— Hm! bună—blană—se gândi el— pe-o vreme ca asta să ai așa blană.

Când se lumină, deabia atunci vru să-l încerce somnul. Dar, cu toate că n'avea de ce să se grăbească, sări din pat, își trase repede ghietele, pantalonii, haina; suflă un abur cald peste guler și pe urmă îl puse friguros la gât. Cravata o legă cum dete D-zeu.

Nu stătu un moment la îndoială și se îmbracă tot cu pardesiul... cu toate că afară părea să fie mai frig ca totdeauna.

La poartă întâlni vardistul, care fiindcă îl privea astfel scoase mâna din sânul mantalii și-l salută.

— Un sergent — își zise Simion Popovici — nu cumva...

La colțul străzii i se păru că uitase descuiat se pipăi repede peste buzunare și era cât pe-acți să se întoarcă înapoi... când găsi cheia. I se lumină înaintea ochilor și-o porni înainte.

Rătăcise prin cele mai înfundate străzi ale Bucureștiului, mergând așa cu mâinele în buzunare, cu capul băgat între umeri, gândindu-se la acelaș lucru... și nu îi era frig de loc... La vremea prânzului se pomeni pe chieiu. Piața se rărise, cu toate astea zgomotul era asurzitor:—fiecare căuta să vândă mai mult ca să poată pleca mai curând. Din îmbulzeală se rupse un cârd de oameni cari veneau cu alai spre Simion. Înainte mergea un comisar, cu ochii roșii de

băutură și de nesomn. În urma lui un vardist ducea de guler o țigancă, despletită care țipa. O ceată de copii strigau, din când în când, câte unul mai îndrăzneț, se repezea, da câte-un ghionț țigăncii și-apoi fugea, în vreme ce țigancă urla și blestema. Femeile se opreau și priveau cu milă iar comisarul se legăna, uitându-se îngâmfat în dreapta și în stânga.

O curiositate ciudată îl împinse pe Simion dela spate, îi dete brânci către mulțime și puțin în urmă s'amestecă în îmbulzeală întrebând pe fiecare ce se întâmplase.

Deodată zgomotul crescă în jurul lui și țipetele îl amețiră:—Cravașa comisarului se 'ndoi pe spinările încovoiate ale bietelor haimanale cari fugeau și țipau cât îi țineau gura. Simion văzu aceiași cravașe învârtindu-se de-asupra capului său și-apoi i se păru că cineva îi tăiasă sfârțul urechii. Se născu un tumult groaznic. Injurături dintr'o parte și cealaltă. Lumea toată găsea că dreptatea e de partea lui Simion.

Acesta, ca un ieșit din minți strigă:

— Sunt gazetar domnule, ai să vezi d-ta cu cine ai de-aface... Nu se poartă cineva așa cu lumea... Totul se termină cu hotărârea ca Simion Popovici să meargă la „circonscriptie“...

Când fu să intre la *secsie* Comisarul se opri, privi de sus până jos la Simion și pe urmă îi spuse:

— D-ta, să vorbești mai puțin... acum îți dau drumul, altă dată însă...

Simion Popovici vru să protesteze dar își luă seama și-o sterse repede... La drept vorbind era mulțumit că scăpase numai cu atât.

Tot restul zilei, Simion nici nu-și mai aduse aminte că trebuia să mai și mănânce. Nerăbdător așteptă să se însereze când se îndreptă spre casă.

— Dacă în lipsa mea—se gândi Simion—m'a căutat cineva pe-acasă, Hm, e foarte posibil să fi spart ușa... și...

La gândul acesta îi vâjăiră urechile, ameți și trebui să se razime de un felinar ca să nu cază. Când ajunse acasă nu-i veni să creadă văzând ușa tot închisă, și rămase uimit, când i se spuse că nu-l căutase nimeni pe-acasă, toată ziua. Li îngheță, însă, tot sângele, când deschizând ușa și aruncându-și privirile în colțul în care își atârname decuseara blana, văzu că lipsește de acolo.

Hei! Iozefina—strigă el la servitoare—ai spus că n'a intrat nimeni aici, atunci cine a umblat la mine în odae?

O mână mare parcă-l strângea de gât. Se pregătea să mai spună ceva, când, își aduse aminte, că de dimineață, înainte de-a pleca, vârase blana sub plapomă și făcuse patul peste ea. Se repezi și când văzu că este acolo, căzu pe pat, moleșit și rupt de oboală.

Dormi, un somn agitat și se sculă tocmai târziu. Se uită pe fereastră:—afară ninge și era liniște. Eși încet cu blana sub-suptioară și se duse de-o aruncă într-o grădină unde era sigur că n'are s'o mai găsească nimeni până la primăvară.

Se întoarce acasă liniștit, răsuflând liber și când se sui în pat, cu aerul cel mai natural din lume își zise:

— Acum, să poftească... și să mai găsească ceva dacă le dă mâna...

Și-adormi.

Mih. Il Burileanu.

Ș T I I N Ț A

CÂTEVA REFLECȚII DESPRE NUMĂR

Cine n'a fost mișcat nici odată de priveliștea imensității cerului și a mulțimei nesfârșite de stele, într'o noapte senină? Oricât îți va fi sufletul de prozaic sau coplesit de griji prozaice, tot vei avea atunci, măcar într'o măsură slabă, un simțimânt excepțional.

E momentul în care te recunoști mic, iremediabil mic, față de o mărime reală, care nu dăinuește nici prin noroc, nici prin viclenie, ci prin propria ei putere uriașă. O mărime cinstită, efectivă, și poate tocmai de asta așa de frumoasă...

Am iarăși înainte acest măreț spectacol, sau mai de grabă sunt pe cale de-al avea, fiindcă nu este noapte bine. Soarele a asfințit și pe cerul decolorat al serii apar stelele pe rând. Ai zice că privești la o alergare gigantică, la o cursă colosală, unde cea d'întăiu stea sosită pe cer, este cel d'întăiu ajuns, învingătorul, după care sosesc pe urmă, în fugă, sbuciumate, altele și altele, din adâncul depărtărilor nevăzute. S'a înoptat, firmamentul se umple necontenit. Micile lumini se înmulțesc, se înmulțesc fără grijă de primejdia razelor lunii, care, în noaptea asta, nu apare. De-asupra e o puzderie de scântei. Un caprițiu mă îndeamnă să încerc a le număra. Incep, dar îndată mă pierd. Bolta înstelată, impunătoare și când o cuprinzi cu o privire, când o îmbrățișezi dintr'o dată, devine amețitoare când faci astfel de încercări.

Și ce mai este prima ei grandoare, pe lângă aceasta din urmă? Ce mai înseamnă impresiunea mulțimii extraordinare, dar îmbrățișată într'o clipă, față de numărarea ei treptată în milioane cărora vezi că trebuie să le adaugi alte milioane, și așa mai departe? Întăia oară poți fi—și ești de sigur în unele ocazii—smerit; în împrejurarea de pe urmă te apucă un vertigiu adevărat...

Rândurile precedente nu au avut de fel menirea să alcătuiască un început de novellă sau de schiță.

Ele sunt numai întâmplătorul punct de plecare al unei mici discuții filozofice-estetice, care are drept materie: *numărul* sau *numărarea*. Cine nu cunoaște și recunoaște importanța științifică și practică a numărului, a cifrelor? Fără ele aproape orice lege, orice raport stabilit ar avea atâta neprecizie, încât n'ar putea ca să servească la nimic. A spune că apa îngheață la frig și se vaporizează la căldură înseamnă a afirma un lucru care din cauza nepreciziei, încează a mai fi exact. Pentru că deși există un raport constatabil între frig și îngheț, între căldură și vaporizare, sunt totuși friguri care nu îngheață și călduri care nu vaporizează. Fără intervenția numerică, fără a adăugi în cazul de față că apa îngheață la frig de 0 grade și se vaporizează la 100 grade de căldură, am face o afirmațiune inutilă pentru practica vieții, și cum am văzut, neexactă teoreticește, în generalitatea ei. Prin urmare cifrele, matematica într'un cuvânt, este aceia care procură îndeobște legilor științifice, exactitatea și validitatea lor. Așa se explică pentru ce *Kant* a tăgăduit Psihologiei posibilitatea să devie o știință adevărată, întru cât îi socotea domeniul refractar aplicării calculelor numerice. Așa înțelegem pentru ce *Herbart* s'a străduit atâta să facă matematică cu fenomenele sufletești, așa pricepem entuziasmul cu care au fost primite cercetările psiho-fizice ale lui *Weber* și mai cu seamă *Fechner*, în care se făceau exacte aplicații matematice,

și să vedea, în aceasta, începutul promițător al pozitivării întregii psihologii. Tocmai pentru cuvântul că matematica nu se aplică deopotrivă de lesne tuturor categoriilor de fenomene, există științe mai desăvârșite, și altele mai puțin desăvârșite. La unele se aplică puțin, cum e Psihologia. La altele cum e de pildă Mecanica, calculul se adaptează așa de repede și de sigur fenomenelor ei, încât, expunerea acestei științe fiind coplesită de formule, chiar a pierdut în ochii multora caracterul său de știință experimentală și e trecută fără dreptate în rândul științelor matematice (demonstrative). Această largă utilizare a matematicii e pricina pentru care Mecanica e o știință așa de pozitivată. În rezumat calculul are o importanță covârșitoare în știință, firește nu prin aceea că arată condițiile de ivire ale unui fenomen (nici odată *abstractul* nu poate fi o condiție eficientă a unui fenomen *concret*) dar prin aceea că precizează condițiile concrete, stabilite nu importă cum.

Câteva exemple din viața practică vor pune și ele în lumină acea însemnătate a cifrelor. Ce ar deveni bunăoară locomotia pe căile ferate fără exacta fixare a orei, minutelor și chiar secundelor trecerii unui tren, la un anume punct? Ce ar rezulta, dacă înlăturându-se calculul numeric, ne-am mărgini la vaga indicație calitativă, „că anume trenuri vor circula dimineața, altele după amiază, altele noaptea? Evident circulația ar deveni imposibilă, afară de cazul când fiecare tren își va avea poate șine deosebite. Cum s'ar mai putea face un budget fără exactă cifrare? S'ar putea face poduri pe ape, fără preciza calculare a rezistenței materialurilor? Și așa mai departe, exemplele se pot spori la infinit.

Întreg acest pasagiu în care s'a vorbit de importanța numărului în teorie și practică, a urmărit pur și simplu să pună în relief un lucru care se știe, în orice caz se simte de către toată lumea. Controversă în această privință nu este și nu poate fi. Mult mai puțin se cunoaște și mult mai greu se admite rolul numărării, a numărului în orice caz, într'o operă poetică, în produse ale fanteziei. S'ar părea că nu poate fi un element mai impropriu pentru o operă de imaginație, unde să urmărește trezirea de emoțiuni artistice, de impresii intuitive puternice și adânci, decât prozaicul, abstractul și uscatul *număr*, care ne asvârle, din potrivă în banalitatea stearpă pe care o fugim. Numeralul element de poezie! Poezie și cifre! Intuiție și scheme! S'ar părea căs cei doi poli, ce nu se pot atinge niciodată! Dar cu toate astea lucrul nu e tocmai astfel, și după cum numărul poate să ajute știința în scopurile sale, tot așa poate să servească și poezia pentru unele țeluri ale ei. Sunt cazuri și necesități poetice, care nu găsesc o expresie mai suggestivă, mai proprie, decât numărul și cu dânsul se poate zămislă o impresiune, pe care nu poate în acele momente să o nască adjectivul cel mai colorat. Asupra acestei însemnătăți literare, împrejurărilor și justificării sale, voesc și am voit a stărui și tocmai pentru asta s'au început paginile acestea în chipul cum s'au început.

Câteva considerații de oarecare importanță pentru chestiunea noastră găsim în opera „L'imagination créatrice“ a lui *Th. Ribot*. Într'o anexă a unui capitol mai mare se vorbește în această lucrare devenită clasică despre „*Imaginația numerică*“. Explicările găsite în această parte răspund numai puțin și indirect la întrebarea noastră, de oarece psihologul francez a urmărit să arate ce poate să săvârșască imaginația creatoare în domeniul cifrelor, și nu ce poate cifra să realizeze ca element într'o lucrare de imaginație

intuitivă. Sunt două chestiuni deosebite care nu pot să fie identificate. Poate foarte bine să intervină fantazia în lumea cifrelor fără să creeze imagini plastice sau să producă impresii sezizante, cum este cazul invențiilor matematice care se fac și ele totdeauna cu ajutorul imaginației creatoare. Totuși întru cât Ribot distinge în afară de imaginația numerică *științifică*, o alta de natură mai poetică, contribuie indirect la lămurirea punctului nostru. În orice caz nu putem începe mai bine decât prin rezumarea ideilor din cartea și capitolul indicat. După ce Ribot accentuează faptul că „il semble au premier abord que ces deux termes—*imagination et nombre*—doivent s'exclure“ (p. 173), arată că din pricina infinității numerilor, fantazia se bucură din potrivă de un câmp nelimitat pentru a construi și înjgheba. Imaginația numerică științifică, o formă mult mai cunoscută, tăgăduiește fără replică, presupusul antagonism dintre imaginație și număr. Dar afară de această formă mai avem și o alta, asupra căreia Ribot insistă la început și care ne interesează și pe noi aici. E vorba de o imaginație numerică pe care o aflăm în concepțiile religioase și cosmogonice, o imaginație de natură mai puțin seacă, cu tendinți mai poetice pentru a mă rosti așa. Unele popoare ale antichității, cum sunt Chaldeii, Egiptenii sau Hindușii, pentru a da o idee de imensitatea timpului parcurs sau de extraordinara durată a lumii în viitor, acumula un număr colosal de epoci, care se divideau și ele într'un număr fenomenal de ani. Pe cât orizonturile cronologice și spațiale ale vechilor greci, erau înguste, apropiate, —probabil ca să le poată mai bine împodobi—pe atâtea celelalte popoare ale antichității, în frunte cu acele citate se întreceau, în mitologiile lor, desfășurând cifre prodigioase de distanțe și de epoci, pentru a face să se simtă niște imensități care nu pot să fie depășite nici de ochii fizici, nici de ochii minții omenesti. „Hindușii au născocit unități prodigioase care servesc de bază și substanță fantaziilor lor numerice: unitatea *Koti* care face zece milioane; *Kalpa* (sau vârsta lumii între două nimiciri) care cuprinde 4 bilioane 328 milioane de ani. Fiecare *Kalpa* reprezintă o singură zi din 365 ale vieții divine: las cititorului, dacă voește, sarcina să calculeze acest număr formidabil..... Mai împărțesc timpul în două perioade, una ascendentă, alta descendentă; fiecare este de o durată fabuloasă: 2.000.000.000.000 oceane de ani; fiecare ocean valorând la rândul-i 1.000.000.000.000 ani. „Dacă ar fi o stâncă înaltă, largă și lungă de șaisprezece mile (un cub cu fiecare muche de șaisprezece mile) și dacă odată la o sută de ani am atinge-o cu o bucată din cea mai fină pânză de Benares, stâncă tocindu-se va fi redusă la dimensiunile unui sâmbure de mângă (fruit indian), înainte ca un sfert de *Kalpă* să se fi strecurat“.

Cum am spus deacapul, Ribot făcând aceste considerații și vorbind de această formă a imaginației numerice, nu a avut de loc intențiunea, după ce a arătat că nu există antagonism între „*imaginație și număr*“, să mai arate că nu este nici între „*număr și poezie*“. În ce privește această ultimă chestiune care este a discuțiunii noastre, nu se poate desprinde de la dânsul nici o părere lămurită. E drept că întâlnim în decursul expunerii sale următoarea apreciere: „In cărțile sacre ale budhismului, scrie dânsul mai departe, de obicei uscate, sărace, spălăcite, imaginația triumfă sub forma numerică. *Lalitavistara* este plină de nomenclaturi și *numărări de o monotonie obositoare*“ (p. 174). Dar această apreciere desigur că nu se aplică numărului ca atare ci mai mult abuzului de numere, care nu poate fi recomandabil, neapărat.

Neputând avea prin urmare în paragraful de față și o călăuză de idei, după cum am avut un indicator de date utile, rămâne să încercăm o discuție de sine stătătoare.

Fără îndoială că a tot înșira la cifre, însemnează a produce o singură „monotonie“, cu atât mai inadmisibilă, cu cât opera în care aceasta se petrece, are veleități poetice. Tot așa e afară de contestare că numărul ca atare este uscat, schematic, fără un cuprins calitativ, prin urmare lipsit de acele caractere care alcătuiesc substanța obișnuită a unei creații poetice adevărate. Acestea zise și acordate, nu putem totuși să trecem cu vederea alte elemente ale problemei, care ne face într-o mare măsură să înclinăm spre opinia contrară, și să spunem că după cum nu se exclude „imaginația și numărul“ nu se exclud nici „numărul și poezia“, recunoscând că în unele momente, numărul este tocmai un instrument de exprimare dintre cele mai fericite, ținând seamă de scopul însuși al poeziei. Firește, am mai spus-o, dacă ne-ar întâmpina într-o lucrare poetică, serii sau calcule numerice întregi, care ar mai fi și rânduite fără un rost precis, cu greu lucrarea în chestiune n'are să fie compromisă. Dar nu putem să facem o regulă însă după aceste exagerări, de care un simț poetic adevărat știe în genere ca să se ferească. Din chiar fragmentele împrumutate cărții lui Ribot, a putut întrucâtva să se vadă impresiunea *vie* pe care poate să o producă numerele asupra închipuirii noastre.

Mie personal, acea meșteșugită împreunare de cifre, care caută să exprime mărimea fabuloasă a unei *Kalpe*, îmi pare cea mai nemerită formă care m'ar fi putut face să simț și să mă înfior de imensitatea acelei durate,—care nu e decât o singură zi a vieții zeilor! Cu nimic nu mi s'ar fi putut trezi impresiunea de mărime uriașă care se admite în ce privește timpul și spațiul în acele mitologii. Orice alte adjective, oricât de proprii și fericite în alte împrejurări, ar fi fost insuficiente în ocazia de față, în tot cazul inferioare numerilor întrebuintate. De s'ar fi zis pur și simplu mărimilor acelora (epocilor în chestiune) „nesfârșite“, „colosale“ „prodigioase“ „fabuloase“ etc., nici unul din aceste epitete, precum nici altele similare nu ar fi putut să zămislească adâncă impresiune a imensității, cum au putut-o acele câteva cifre bine introduse și bine împreunate laolaltă. Decât expresia *un timp imens*, e mult mai puternică și deci mai poetică, *mii de milioane de ani*. Sau pentru a lăsa acele exemple ale mitologiei indice, și fără a discuta cu pilde alcătuite adhoc, oare în cunoscuta poezie a lui Eminescu „La Steaua care a răsarit“, impresia depărtării în timp cu ce s'ar fi putut deștepta mai bine, decât așa cum ni se deșteaptă de fapt, cu expresia:

că *Mii de ani* a trebuit
luminii să neajungă.

Nici un adjectiv n'ar fi fost în stare să înlocuiască vorba „mii“ care te face să simți depărtarea, în marile ei dimensiuni adevărate.

Nici chiar adjectivul „nesfârșit“ care prin definiție nu numai că înseamnă mai mult decât o mie, dar depășește orice cifră exprimată, nu poate să ne dea impresia mărimii cu puterea acelor „mii“ cu rost intervenite. Care este acum motivul psihologic al acestei stări de fapt? Motivul este credem următorul.

Domeniul de închipuire al minții omenești are o întindere limitată. Nu îți poți reprezenta cantitățile mari în dimensiunile lor naturale. Intotdeauna le reduci, ca să zicem așa, la scara puterii tale de imaginare. Nici odată de pildă n'ai să-ți poți reprezenta Europa în mărime naturală; sau admitând că vrei

să-ți reprezinti în minte o mărime bine cunoscută în toate amănunțele ei, și-o vei imagina succesiv, bucată cu bucată, până când nevoia de concentrare a închipuirii, te va sili iarăși la reducere și fără voe ai să elimini unele elemente. Reprezentarea unui peisagiu, amintirea unui șir de evenimente, se mărginește de regulă la câteva puncte principale, așa că sub iluzia îmbrățișării totale, ai cuprins de fapt în icoana fantaziei tale, mult, cu mult mai puțin.

Din pricină că în împrejurările acestea aproape totdeauna se reduce, se neglijează, se scade, imaginea mentală, în ce privește mărimea, e totdeauna inadecvată realității pe care vrea s'o reproducă. Întru cât reprezentarea noastră micșorează realitatea imaginată suntem înclinați în totdeauna a deprecia mărimile reale. Această micșorare se află compensată, când e vorba de realități cunoscute de tine însuși, prin amintirea altor elemente, bunăoară a oboselii dure-roase pe care ai avut-o, parcurgând acea mărime, astăzi amintită. Când însă este vorba de icoane care nu-ți sunt amintiri personale, atuncea micșorarea nu se compensează cu nimica, și deprecierea se produce.

Insușirile care favorizează acea reducere mentală de care am vorbit sunt următoarele două înrudite între ele: *omogeneitatea și continuitatea* lucrurilor.

Cu cât elementele unei mărimi sunt mai omogene cu atâta riscă a fi mai neglijate; cu cât ele se desfășoară pe un substrat continuu, cu atât alunecarea peste ele este mai alunecoasă.

După ce ne-am dat seamă de aceste lucruri, suntem pregătiți a înțelege marea însemnătate a numărului, pentru constituirea impresiilor noastre de categoria de mai sus. Numărul este *discontinuu*, prin natura lui. El nu-ți îngăduie ca să sari nimica, să aluneci, fără observare, pe nimic. Numărul îți marchează *totalitatea* etapelor intermediare, care alcătuiește o mărime. Într'un cuvânt numărul îți nimicește acel avânt grăbit cu care străbați în clipă suprafața lucrurilor uriașe cu care reduci, știrbești și micșorezi, care te face a crede după câteva fragmente că ai mărimea toată, și datorită căruia mărimi colosale nu-ți fac impresiunea ce merită să-ți faci. Să luăm iarăși expresiunile: „un număr imens de ani“ și „mii de mii de ani“. Cuvântul *imens* îți evoacă firește, ideea unei mărimi extraordinare. Dar, dată fiind absoluta omogeneitate și continuitate a timpului, în plus acea particularitate zugrăvită a închipuirii omenești, impresia mentală—firește foarte vagă din punct de vedere calitativ, întrucât nu cunoști evenimentele concrete ale acelor ani—rămâne scăzută considerabil și din punctul de vedere cantitativ. Nu simți din această cauză grandoarea, așa după cum s'ar conveni s'o simți.

Pe când atunci când îți se spune: *mii de mii de ani*, și se indică obligatoriile etape succesive, punctele intermediare ce trebuie neapărat să le străbați, și dată fiind enorma lor mulțime pe care n'o mai poți abrevia, de data aceasta ai impresiunea de grandoare în toată intensitatea ei...

Firește nicăirea numerile nu sunt de o utilitate mai neîndoioasă decât atunci când trebuie să exprimi mărimea unei epoci întinse, ale cărei evenimente concrete *nu* le știi, sau abia le bănuiești. În această împrejurare singurele elemente cu care poți întreprinde continuitatea omogenă a timpului, gol pentru tine, sunt numai numerile, aceste „substitute de evenimente“ cum le numește Ribot. Cu toate acestea ar fi greșit să se afirme că însemnătatea intuitivă a cifrelor se mărginește la aceste împrejurări. Chiar în cazul când am cunoaște elementele sau momentele concrete ale unei mărimi, numărul continuă să joace același mare rol. Pentru că printre acele fenomene

concrete, pot fi multe omogene, și din această pricină micșorarea mărimii riscă să se întâmple iar.

Iar în cazul, irealizabil în practică, în care fiecă punct calitativ al mărimii, ar fi o individualitate deosebită, chiar de le-am cunoaște desăvârșit pe toate, tot n'am apela de regulă la ele pentru a produce impresia mărimii, mai cu seamă când cea mărimie este uriașă.

Fiindcă înșirarea acelor elemente, ar da loc la o succesiune așa de îndelungată, încât nu ar mai fi posibil să avem o impresie concentrată și puternică, de mărime. Totul este să poți avea mijlocul de a exprima mult în puține cuvinte, de-a putea să ai într'o picătură tot ce cuprinde un ocean. Aceasta este toată taina exprimării artistice. Ei bine, pentru a exprima în scurt ideea unei mărimi considerabile, numărul, bine înțeles, introdus cu tot meșteșugul necesar, și cu păzire de abuz, este unul dintre cele mai fericite instrumente de comunicare poetică. Fiecă epocile a căror mărime caută s'o exprime, sunt goale de evenimente pentru noi, fie că sunt tixite de întâmplări, numărul—pentru a produce impresia pură a mărimii—rămâne în deobște elementul cel mai propriu și cel mai intuitiv. Este mărimea goală pentru noi, numărul o umple; este din potrivă plină de evenimente, numărul le înlocuiește și înlocuindu-le ne poate produce senzația pură de mărime, *neîncurcată* de impresii de o categorie deosebită. Căci evenimentele concrete, în afară de senzația mulțimii ne-ar mai fi dat atâtea alte senzațiuni, încât întâia senzație ar fi putut rămâne înăbușită...

Firește s'a mai făcut uzaj de numerale în poezie și'n alte scopuri, decât acela discutat. Eminescu vorbește în Satira a IV-a de „o mie patru sute“. Aici se vede limpede, cifra are identic rolul unui nume propriu individualizator. Se desemnează epoca, secolul, cu numele său. În poezia populară:

Auzit-ați de-un Mihai

Ce sare pe șapte cai.

Acel șapte are rolul să precizeze o mărime, pe care poetul o conține neobișnuit de mare pentru lucrul la care servea, dar totodată să ferește parcă de-a o lăsa la dispoziția exagerărilor absolut neverosimile. De aceea o limitează, o măsoară. Dar odată aceste lucruri relevate, putem conchide totuș, că utilitatea fundamentală a numerilor pentru operele de fantazie poetică rămâne aceea, de-a oferi un mijloc propriu, excelent câteodată, pentru a deștepta impresiunea de imensitate amețitoare.

I. Petrovici

Profesor la Universitatea din Iași

SCOLARE

EXAMENUL DE ABSOLVIRE ÎN ȘCOALELE SECUNDARE

Legea învățământului nostru prevede un control al puterii educative a instrucțiunii în examenul de absolvire.

„După promovarea lor din ultima clasă de gimnaziu sau școală secundară de fete, de gradul I sau II, școlarii se vor supune la un examen general, în scop de a dovedi mai ales *influența studiilor făcute asupra formării cugetării lor*“.

Acesta este principiul pe care se întemeiază examenul de absolvire.

Pus în aplicare prin legea instrucțiunii din 1898, el trebuie să dea în fiecare an măsura educațiunii inteligenței în școală, sub noua organizațiune.

Această măsură o cere, în anul acesta, autoritatea superioară școlară, printr'o circulară adresată membrilor comisiunilor examinatoare, în sensul următor: „*Mai ales am dori să avem aprecierea D-voastră asupra faptului dacă spiritul dat de art. 19 din legea învățământului secundar și superior, acestui examen, a contribuit la o îndrumare specială a pregătirii elevului în sensul preconizat de el; dacă da, indicând anume care calități și dispoziții regulamentare și instrucțiuni de programe analitice au favorizat îndrumarea în acest sens; dacă nu, arătând din ce cauze*“.

Se cere comisiunilor să constate dacă principiul bun, scris în lege, s'a tradus, ori nu, în fapte bune în aplicațiunea metodelor actuale.

În adevăr, organizația exterioară a învățământului și-a perfecționat legile, regulamentele, programele analitice și instrucțiunile metodice, în raport cu programele. Față însă cu această superioritate a așezământului exterior, la examenul de absolvire suntem tot cu aceiași situație de promovați, corigenți și repetenți ca și supt vechea organizație; cunoaștem starea acestor promovați, corigenți și repetenți tot cât o cunoașteam supt vechea organizație; atitudinea actuală pedagogică este caracterizată tot de o metodă pasivă ca și supt vechea organizație.

Aceasta se vede și în felul cum se examinează și în felul cum se înfățișează elevii la examen.

Membrii comisiunii se deosibesc unii de alții în felul cum apreciază pe elevi. Cea mai mare parte, de care, mai totdeauna este și președintele, un profesor dela altă școală, crede că, dacă elevii se prezintă rău, vina este numai a lor căci nu au învățat să și asimileze materiile obiectelor de studii și să știe cum să le utilizeze în vorbire și scriere.

Această majoritate are în vedere mai mult examenul în sine și deschide un fel de luptă între examinatori și examinați; cere cu stăruință mai multă severitate ca să nu promoveze toți elevii căci atunci se compromite examenul, nemai dându-i-se nici o importanță.

Alături este o minoritate care crede că dacă elevii se prezintă rău, cauza stă în faptul că școala cu actualele metode de instrucțiune nu poate să dea și educație; în cele patru clase de liceu sau gimnaziu se dă numai instrucție iar la examenul de absolvire se cer probe de educație. Această minoritate este de părere că examenul de absolvire să nu fie deocamdată o selecțiune riguroasă a elevilor ci mai mult o cercetare justă a stării actuale și o căutare grabnică a remediului.

Alegerea subiectelor, în cea mai mare parte, este lăsată la voia întâmplării, la surprizele și capriciile inspirațiunii momentane. Este oare la mintea unui elev de clasa IV întrebări ca acestea: „cum trebuie să se poarte un român cu streinii din țara lui, din punct de vedere politic, economic și religios“ sau „Relele de care suferă țărănul român“, când ei nu au fost obișnuiți să judece prin ei însuși tot ceea ce intră în cercul observațiilor lor proprii? Elevii având o înțelegere mai mult senzorială e firesc să vadă lucrurile la suprafață și să nu le poată da o interpretare justă.

Răspunsurile la asemenea chestiuni nu sunt măsura judecății elevilor, ci sunt impresiunile lăsate în sufletul lor de articolele de senzație ale ziarelor politice, cum s'a văzut într'o anchetă pe care a făcut-o profesorul de istorie cu elevii seminarului Nifon din București, în 1907 asupra răscoalelor. Toți elevii au răspuns ca cei mai convingși revoluționari în contra clasei care apasă pe țărani și răspunsurile lor aveau același ton ca și ziarele care în acel timp scriseseră contra clasei asupritorilor.

Ar trebui să se stabilească o sistemă de chestiuni a căror doză să fie măsurată cu o unitate invariabilă.

Atunci nu vom mai auzi pe elevi văitându-se că unii au parte de chestiuni ușoare, iar alții de chestiuni grele.

Cu felul aprecierii și alegerii chestiunilor de astăzi, comisiunile nu știu care ar fi nivelul dezvoltării judecării elevilor în raport cu vârsta la care se termină gimnaziul sau liceul; nu știu câți sunt la nivel și câți sunt supt nivel.

Elevii pun preț numai pe cărți și nu au nici o încredere în munca lor proprie.

Când sunt la pregătire răscolesc cărți și reviste ca să găsească tratat subiectul ce și-au ales. Când se întâmplă de-l găesc și-l însușesc pe d'a întregul; când nu-l găesc, elevul cel mai bun ca și cel mai slab se prezintă la fel de superficial și neîndemânatic în a se folosi de facultățile lui sufletești.

Dacă și-a ales o temă ale cărei părți se găesc răspândite în mai multe obiecte de studii sau în diferite capitole ale aceluiaș studiu, elevul nu poate să o întregască. Se vede că el nu este obișnuit să pătrundă lucrurile; să prindă asemănările și raporturile dintre cunoștințele ce i-au trecut prin minte; nu are deprinderea de a se orienta în direcțiunea subiectului; nu are puterea de a alege ce este folositor și de a înlătura inutilul, nu are puterea de a se exprima.

Dispoziția art. 96 diu regulament, care cere comisiunilor să vadă „dacă școlarii știu să grupeze faptele, să aleagă pe cele necesare subiectului lor, să lase la o parte pe cele inutile, să expună cu claritate și în mod sistematic ideile lor, să-și mărginească expunerea în limita timpului de care dispune“, nu și-a găsit aplicație în gimnaziu și liceu.

Elevii fug de regulă de subiectele luate din cercul observațiilor lor proprii.

Când se întâmplă ca vre-unul să ia subiecte de acestea, apare cu aceiași superficialitate și nedestoinicie în operațiunile intelectuale.

S'a dat la compoziție subiectul: „Descrierea transformărilor apei cu exemple văzute de elev în viață“. Câți au luat acest subiect l'au tratat după manualul de fizică, cu toate că li se pusese în vedere că se va lua în considerare numai dacă nu se vor lua după carte. Un elev dintre cei buni n'a putut să spue aproape nimic, la disertația, despre satul său. Altul n'a putut să vorbească despre traiul și ocupațiile locuitorilor dela munte pe care zicea că le cunoaște.

Altul n'a știut să găsească aplicațiunile practice ale chimiei.

La cele ce le aduc zilnic simțurile din lumea din afară atențiunea lor nu se oprește pentrucă ei s'au obișnuit numai cu cunoștințele aduse prin cărți.

Alături însă de această neștiință în utilizarea facultăților intelectuale se observă o mare hogație de cunoștințe, când elevii sânt întrebați la disertație, câte ceva, în legătură cu subiectul tratat.

În chipul acesta, din articolul 96 din regulament, se realizează tocmai ceea ce trebuie evitat: „În aprecierea meritului lucrărilor scrise și al disertației, comisiunea va avea în vedere până la ce punct ele denotă, la școlarii respectivi, mai mult asimilarea materiei învățate și formarea cugetării mature, decât întinderea cunoștințelor lor“.

Aceste constatări ne duc la concluziunea că, la examenul nostru de absolvire, nu se găesc fapte care să ne scoată în evidență o îndrumare specială în pregătirea educativă a elevului datorită influenței „calităților și dispozițiilor regulamentare și instrucțiunilor de programe analitice“ din noua organizație.

Cauza este, că, la noi, nu se ține în seamă că, în chestiuni de educație, așezământul exterior al legilor tre-

bue să fie precedat de așezământul interior al sufletului elevului. La noi, problema educațiunei se studiază după metode greșite; supt influența cărților streine cu sfaturi pedagogice noi, se studiază această problemă din punct de vedere al programelor și al metodelor în legătură cu programele și se lasă cu totul la o parte chestiunea cunoașterii sufletului elevului; nu se țin în seamă datele câștigate de cercetările experimentale ale pedagogiei, care ne indică metodele după care putem cunoaște sufletul copilului și care ne dau probele evidente că numai după măsura acestei cunoștințe se poate alcătui didactica și organizația învățământului, privit din punct de vedere educativ. Din cauza neintroducerii cercetărilor experimentale, organizația noastră școlară s'a alcătuit, avându-se în vedere tipul unui elev ideal căruia i s'a prescris străbaterea câmpului întins al cercetărilor și amănuntelor științifice. Elevul real care se prezintă la examenul de absolvire ne arată că nu a putut să străbată cu folos acea întindere; că învățământul ce i s'a dat nu este potrivit cu evoluția puterilor lui sufletești de oarece nu s'a transformat în puteri în sufletul său. Prin urmare cauza că principiile bune ale legilor școlare nu dau rezultate bune este că noi în loc de a începe cu chestiunea învățământului dela studiul elevului către studiul metodelor și programelor, începem invers și nu luăm problema în întregime.

De aceia, când este vorba de căutarea cauzelor și a mijloacelor de îndreptare, se emit în corpul nostru didactic păreri care mai de care departe de realitate.

Astfel, unii isbiți de contrastul dintre felul cum se prezintă un elev la examen și cum se prezintă în cursul anului școlar, propun desființarea acestui examen de absolvire, întocmit ca măsură a dezvoltării judecării în școală, și cer înlocuirea lui cu un examen care să măsoare întinderea cunoștințelor, adică gradul de instrucție, nu de educație.

Alții propun să se înființeze cursuri de disertații. În ore suplimentare, ca și când, educația inteligenții care nu s'a putut face în orele de clasă, în cei patru ani de gimnaziu și liceu, și de toți profesorii, s'ar putea face dintr'odată, în două discursuri pe care le ține elevul supt conducerea unui singur profesor la cursul de disertații dela sfârșitul gimnaziului ori liceului.

Alții cred că școala, ca deprinderi educative, depinde de organizația exterioară adică de legi, regulamente, programe etc., iar nu de puterea de observație a profesorilor.

Cei care împărtășesc această credință judecă lucrurile după criterii streine de școală și văd actuala organizație, unii ca foarte bună, ca un mare progres datorit conducătorilor de azi ai școlii, alții ca un așezământ rău care a adus în școală un dezastru intelectual.

Aceștia din urmă dau, ca probă a relei chibzuirii, trifurcarea liceului și distribuția orelor de cursuri pe săptămână la fiecare studiu; găesc de ex., unii că din pricina celor 6 sau 8 ore pe săptămână date limbii latinești ori grecești, nu poate profesorul de istorie sau cel de geografie să facă, în orele sale de școală, educațiunea inteligenții elevilor. De aceia dânsii înspăimântați de constatările triste ale dezvoltării judecării la elevii ultimei clase a liceului, atrag atențiunea celor ce au perspectiva de a ajunge miniștrii ai școlii, asupra nevoiei urgente de a schimba actualele legi școlare prin altele, alcătuite tot la biuro, pe baza ideilor și teoriilor împrumutate din cărțile cu sfaturi pedagogice.

Cam în acest sens s'a discutat într'un cerc, în jurul unui fost ministru de instrucțiune.

A vedea astfel lucrurile însemnează că noi voim să salvăm aparențele și nu voim să căutăm rostul.

Această stare a lucrurilor a observat-o just d-l Rădulescu-Motru, într'un articol-program pentru doriții de a introduce în corpul nostru didactic o pedagogie experimentală, când și-a exprimat motivele pentru ce dorește să vie cât mai curând momentul în care noua metodă a pedagogiei științifice să se puie în serviciul educațiunii și în țara noastră.

„Am fost destul de păgubiți, noi Românii, în multe alte privințe, după urma teoriilor împrumutate, fără control de aiurea; cel puțin pe terenul educațiunii să fim mai prevăzători. Creșterea copiilor noștri nu poate avea o călăuză mai sigură decât cunoștința, pe care am controlat-o noi înși-ne, cu munca noastră de educatori; și cunoștința aceasta se dobândește numai pe baza unei experiențe pedagogice făcute în propria noastră școală și nu pe baza idealurilor și teoriilor împrumutate pe de-a gata de aiurea. Să cunoaștem mai întâi, cu exactitate, sufletul copiilor din școala noastră, și numai pe urmă să venim cu propuneri pentru reforma didacticii și organizării învățământului în genere. Altmintreli ne osândim să rămânem de profesie reformatori—așa cum am fost până acum sub sugestiunea ultimei cărți tipărite—și să nu ajungem niciodată a merita titlul de întemeietorii unei bune direcțiuni în învățământ“.

Pană Popescu

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

ANIȚIRI DIN CĂLĂTORIE

Bodenbach, Elbeția Saxonă, Dresda

Dacă Rinul cu malurile sale verzi și înalte, cu orașele agățate de stânci, cu numeroasele grădini și vii, prezintă un interes plăcut și atrăgător pentru vizitator, mai cu deosebire între Mainz și Coblenz, nu mai puțin interesant este un alt fluviu al Germaniei, anume Elba, care merită aceiași admirațiune pentru peisajele neîntrecute ale naturii artistice din această regiune și în special între orașelul austriac, *Bodenbach* și capitala regatului saxon, *Dresda*.

Distanța aceasta până la Dresda trebuie străbătută numai cu vaporul pentru a se putea aprecia pe indelele farmecul munților stâncoși eșind drept din apa Elbei ca niște săgeți enorme de piatră, a vedea prăpăstiele adânci ce se deschid uneori între acești munți și a trăi un moment viața medievală a castelelor uitate de vremuri pe înălțimile primejdioase ale munților.

Plecând cu vaporul din portul *Bodenbach*, privești mările marețe ale munților, te însoțesc numai decât.

De aci, Elba curge printr'un defileu de munți plini de vegetație și care se numesc munții *Schneeberg*. Cotiturile numeroase ale fluviului și prezența neîncetată a munților dau iluzia că vaporul trebuie să se oprească în drumul lui, ne având pe unde să treacă; acest fapt dă privești un farmec nou, plin de interes cunoscut numai de acei cari au mai făcut astfel de călătorii.

Vaporul cotește la dreapta, munții iau altă înfățișare, peisajul se schimbă, în timp ce pe unele înălțimi se văd turiști cari salută cu batista trecerea vasului; numai Elba domoală și supusă își scurge li-

niștit apele sale sub murmurul misterios al naturii veșnice.

Scena aceasta durează 5 ore cât ne trebuie să ajungem până la Dresda; orele trec ca clipele, deși e vremea prânzului, nimeni nu se gândește să sacrifice vederile pline de frumuseți, ale naturii, necesităților organismului, cari poate să mai aștepte; toți pasagerii sunt îndreptați cu privirile către înălțimile munților, când spre dreapta, când la stânga, de teama de a nu scăpa ceva neobservat și a perde din vedere vre-o privești frumoasă.

Din distanță în distanță se văd pe înălțimi ruine de clădiri vechi, reminiscențe ale vremurilor de sbucium de altădată și care continuă să reamintească generațiunilor grăbite de azi, nestatornicia faptelor și lucrărilor omenești.

Fiecare stâncă are numele ei, fiecare cotitură prezintă un pericol pentru navigator, iar legendele create de imaginația poporului abundă în partea locului, relative la existența castelelor și a eroilor ce au dat viață acelor clădiri.

Privești devine acum mai interesantă, căci de ambele maluri ale Elbei se află linii de cale ferată ce trec prin stânci și tuneluri; trenurile foarte dese duc și aduc vagoane încărcate de mărfuri și de numeroși pasageri.

Peisajul ce vedem acum nu e numai artistic, ci e plin de interes și din punct de vedere al mișcării comerciale și industriale ce domnește în această regiune.

În drumul nostru întâlnim, remorchere care ajută la transportul cerealelor și a mărfurilor pe apa Elbei; vedem vase de toate mărimile trecând în sus și în jos, adăogând astfel la dezvoltarea relațiunilor economice și măbind bogăția țării.

Trecem stațiunile, *Prebischtor, Winterberg, Kuhstall, Wasserfall, Lichtenhaimer* și am ajuns la *Schandau*; aci e centrul regiunii încântătoare numită de saxoni *Sächsische Schweiz*.

Schandau este un mic orașel situat într'o scobitură de munte și care posedă numeroase instalațiuni industriale și comerciale; fabricile de pe coasta muntelui își trimit în aer coșurile lor fumegânde, căutând a se întrece cu piscurile munților de prin prejur.

Casele din oraș sunt curate, simple și simetric aranjate, în port și pe străzi e o curățenie de invidiat; mișcarea vapoarelor pe Elba e destul de însemnată și de abia face față cererilor de transport ale mărfurilor deposite în port; trenurile contribuie și ele la acest transport dar costul cheltuelelor fiind mai ridicat decât al vapoarelor, sunt mai puțin căutate pentru transport.

În trei puncte ale portului sunt suspendate poduri deasupra Elbei și care arată și mai mult câtă intensitate are viața comercială din *Schandau*.

De jur împrejurul orașului se ridică majestos înălțimile munților ca niște apărători naturali ai păcii ce trebuie să domnească între oameni.

Privind de pe puntea vaporului *Fürst Bismarck* aflat în portul *Schandau*, măreția naturii veșnice și neclintite, îmbinată cu activitatea făpturei omenești din aceste locuri, nu poți să nu rămâi plin de admirațiune pentru munca și răbdarea poporului saxon, pentru stăruința ce a pus de a supune elementele naturii capricioase și a face din ele un mijloc de satisfacțiune a nevoilor omenești; în acelaș timp vei considera că privești aceasta este însuși apoteoza poporului saxon pentru meritele arătate.

Vaporul încet se desprinde de pontonul stațiunii și continuă drumul său mai departe; peisajul naturii se desfășoară înaintea ochilor ca pe o pânză de

cinematograf. Înălțimile munților de prin prejur dispar, și cu ele dispăre și orașul *Schandau*; înaintea noastră vedem munți mai mici dar totuși plini de interes prin vegetația lor exuberantă și mai ales prin numărul mare de excursioniști de pe înălțimile din jurul Elbei, cari își fac un joc plăcut de a saluta neîncetat vaporul în mersul său.

Fabricile continuă să se ivească înaintea noastră făcându-ne să reflectăm asupra bogăției mari din aceste locuri.

Ochii sunt obosiți de vederea atâtor priveliști și încordați de multă atențiune, totuși interesul nu descrește un moment.

Trecem localitățile *Brand*, *Hockstein*, *Amselfall* și ajungem înaintea unei alte regiuni interesante numită *Bastei*; aci este locul de plecare spre muntele *Koenigstein* cel mai mare din partea locului.

În zilele de sărbători e o adevărată invazie de excursioniști veniți din Dresda și de prin prejur; cea mai mare parte sunt însă elevii din școlile din Dresda și cari au foarte mari reduceri la transport pe vapoarele de pe Elba.

Munții din această localitate în direcțiunea de nord, au o formă foarte curioasă și deci plină de interes.

Pe o întindere de peste 300 metri se ridică din apa Elbei o serie de stânci cu o mulțime de vârfuri ascuțite ca niște săgeți și înalte de 70—80 metri.

Această priveliște este încântătoare la înfățișare și incomparabilă ca efect, în mijlocul naturii sălbatice.

În partea de sud a acestor munți se află un platou acoperit de o vastă pădure; în marginea pădurei și în fața Elbei se ridică un hotel mareț prevăzut cu toate cele de trebuință excursioniștilor.

De aci și până la Dresda nu mai e decât un ceas de drum cu vaporul; se poate ajunge mai repede cu calea ferată sau cu tramvaiul electric, căci Dresda e legată prin tramvai cu toate localitățile mai interesante de prin prejur.

Vaporul continuă să meargă printre dealuri pe partea dreaptă, iar pe cea stângă se întinde o câmpie lungă lăsând să se vadă orașul Dresda cu clădirile sale înalte, drepte și simetric aranjate.

Inconjurăm o parte din oraș, trecem pe lângă localitățile *Weisser Hirsch* și *Loswitz* unde se află două sanatorii celebre, așezate pe dealuri, oferind vizitatorului o splendidă panoramă de asupra orașului Dresda.

Ajungem la debarcader în fața terasei numită *Brullesche Terasse* una din cele mai frumoase pozițiuni din Dresda unde descindem.

Capitala regatului saxon are o populație de aproape 550.000 locuitori și prezintă un interes deosebit pentru vizitatori.

Prețioasele și renumitele colecțiuni de artă împrăștiate cu profunziune în museurile regale i-au atras orașului Dresda, denumirea de „Florența Germană“ pentru care fapt englezii și americanii vin din toate părțile lumii, spre a-și încălzi imaginația și îmbogăți cunoștințele.

Mai adevărat e însă faptul că administrația orașului Dresda și societatea numită „*Verein zur Förderung Dresdens und des Fremdenverkehrs*“ au făcut tot ce le-au stat prin putință pentru a atrage atențiunea străinilor asupra acestui oraș, au împrăștiat reclame ingenioase în toate colțurile lumii și în toate limbile vorbite, au instituit și organizat expozițiuni permanente sau pasagere în orice epocă a anului toate în scopul suprem de a specula curiozitatea de altfel naturală, a străinilor.

În această artă germanii excelează, și cred că au întrecut pe americani.

Dacă prin valoarea curiozităților și a obiectelor de artă ce conține Dresda, merită tot interesul de a fi văzută și cercetată, nu mai puțin este interesantă și prin pozițiunea pitorească a orașului, prin arhitectura construcțiunilor și monumentelor sale, și mai ales prin curățenia și igiena orașului.

Puține orașe sunt în Europa care să se bucure de o sănătate așa de perfectă; în această privință Dresda rivalizează cu Zürich din Elveția, care este proverbial prin curățenia și salubritatea sa.

Dintre toate orașele germane, Dresda prezintă un caracter propriu și bine distinct. Prin felul de viață a locuitorilor, prin obiceiurile lor patriarhale datorite tradițiunii seculare și conștiinți fiind de valoarea artistică și istorică a orașului lor, au făcut să imprime oricărei manifestări exterioare, un caracter de o deosebită discrețiune și de bun simț.

Nimic frapant la exterior, nici un sgomot de exhibițiune sau de înșelăciune a simțurilor. Construcțiunile în marea lor majoritate sunt simple, dar imposante, podurile suspendate deasupra fluviului Elba sunt o combinațiune de util și frumos. Nimic enorm ca înfățișare și impresionant la vedere, care să forțeze atențiunea vizitatorului; totul este însă îngrijit de a poseda ceva particular prin distincțiune și frumos prin simplitate. Aceste sunt chiar însuși principiile generale ale artei și într'adevăr Dresda posedă cu belșug condițiunile artistice, în toate manifestările sale de oraș discret.

Liniștea ce domnește pe străzile rectilinii și elegante din Dresda în timpul nopții, formează un contrast isbitor față de haosul sgomotos din alte orașe germane ca Berlin sau München. Nici o cafenea sau berărie nu-i expusă la stradă cu vitrinele lor mari și cu acel public de *far-niente* caracteristic marilor orașe.

Toate localurile de noapte sunt la adăpost în subsol sau la etaj cu perdelele trase, astfel ca să nu fie atrasă curiozitatea nimănui prin luminile orbitoare sau prin sgomotul inherent acestor localuri.

Musicile sunt adăpostite în localuri închise și ferite de a turbura liniștea vecinilor. Tăcerea și liniștea domnesc în toată splendoarea lor asupra întregului oraș. Morfeu e atot-puternic.

Felul acesta de viață intră în obiceiurile poporului saxon și nimeni nu încearcă să se abată dela acest fel de traiu pașnic.

Chiar regele Frederic August este un mare conservator în această privință și ține foarte mult ca în timpul nopții liniștea să fie cât mai adâncă în orașul Dresda.

Toate clasele sociale și chiar multe familii își au tradițiunile lor de secole, ca niște stâlpi de granit ai societății saxone și care formează rezervoriul ineputabil al energiei naționale. Insuși figurile senine și liniștite ale oamenilor, vorba lor amabilă și binevoitoare exprimă continuitate și stabilitate socială, indicând prin aceasta progresul lor liniștit și normal.

Poate nici un alt popor n'are în firea lui acel spirit înăscut și așa de bine reprezentat la poporul german care se numește *das rein Menschliche*.

Datinele acestea au făcut ca obiceiurile poporului să rămâe simple, sănătoase, cumpătate și pline de poesia amintirilor din trecut.

N'au fost refractare la progresele civilizațiunii, s'au folosit de ele în toată măsura posibilă, dar n'au introdus în moravurile lor și părțile rău făcătoare, imorale ale altor seminții. S'au înfruptat din toate punctele de vedere din beneficiile științei și ale artei, fără să introducă în organismul lor social microbii... civilizațiunii.

Luxul care se răsfată în alte orașe mari, e necunoscut în familiile saxone, ba chiar disprețuit, considerat ca imoral și deci nedemn.

Femeile sunt viguroase, sănătoase și pline de vioiciune, ceia ce le face să fie frumoase și atrăgătoare.

Culoarea îmbrăcămintei lor de preferință e albă, strălucitor de albă, simbolul curățeniei lor fizice și sufletești. Pălăriile lor nu sunt *chantecler* sau *cloche*, ci sunt confecționate în mod simplu, de bun simț și potrivit scopului pentru care sunt făcute.

Numai femeile străine de neam sunt îmbrăcate în culori frapante și ațăfătoare de patimi.

Educațiunea copiilor din școli este complectată, în afară de partea teoretică, prin numeroase excursiuni de plăcere la câmpul liber din împrejurimile orașului, unde copiii fac cunoștință cu plantele, erburile, animalele și păsările ce întâlnește; conduși fără preget de profesorii lor, sunt inițiați pe nesimțite, în mijlocul jocului lor de tainele științelor naturale pe cari vor fi chemați să le pătrundă mai târziu.

În timpul ernei aceste excursiuni nu sunt întrerupte ci îndreptate în altă direcțiune:

Vizitarea museelor publice și anume: celebrele galerii de tablouri din palatul *Zwinger*, precum și toate celelalte muzee, zoologic, geologic, mineralogic, fizic, numismatic, renumitul palat *Grünes Gewölbe*, cu admirabile sale colecțiuni de pietre prețioase și obiecte de aur de mare preț martori vremurilor apuse; colecțiunile superbe de sculptură și artă antică păstrate cu religiozitate în frumosul palat *Albertinum*, colecțiunile de obiecte de sticlă și porțelan din palatul *Iohaneum*, cele de arme și tunuri din palatul Arsenalului, precum și alte numeroase muzee, biblioteci și institute de educațiune populară.

Apoi urmează vizitarea monumentelor publice, statui, obeliscuri etc., explicațiunea lor, rolul lor istoric,

faptele mărețe ce au făcut acele persoane în viață, a căror chip s'a immortalizat în piatră pentru stimulul și exemplul viitorimei.

Cu această ocaziune li se infiltrează pe încetul sentimentul național și mândria de neam.

Astfel de excursiuni sunt mereu repetate și continuuate cu toți elevii din școli începând din clasele primare până la cele universitare, ținând seama de gradul de pricepere și vârstă. Profesorii nu sunt numai funcționari ai statului ci adevărați apostoli pentru formarea viitorilor cetățeni. În aceste excursiuni se observă elevii, purtările lor, calitățile și defectele lor, inclinațiunile morale și intelectuale; cu vorba blândă și insinuantă a profesorului se corectează multe apucături rele, să încurajează multe inclinațiuni, scoțând în evidență pe unii școlari cu predispoziții, dându-i ca exemplu către ceilalți.

Tuturor însă li se infiltrează ideea de modestie și de respect către cei cari sunt mai în vârstă decât ei și cu mai multă experiență de viață.

Cu acest fel de instrucțiune și educațiune, poporul saxon a ajuns ceia ce trebuia să ajungă și anume să fie în fruntea civilizațiunii germane, alături de Bavaria.

Tot poporul e știutor de carte; analfabeți aproape nu există. Saxonia posedă cea mai densă populație din Europa după Belgia; industria saxonă în privința faianței, sticlăriei, imprimeriei, artei fotografice etc., e neîntrecută în Europa. Viața de toate zilele e foarte ieftină așa încât bunul traiu e foarte răspândit.

Și totuși poporul saxon n'a dat până în prezent nici un geniu creator în artă, știință sau strategie.

Istoria acestui popor nu-i brăzdată de nici o epocă eroică; a îndurat mai mult umilințe dela vecinii săi hrăpăreți în special Austria și Prusia.

Napoleon cel Mare le-a lăsat ca amintire aruncarea în aer a podurilor de pe Elba și pe generalul *Moreau* îngropat în apropiere de Dresda la *Rücknitz*.

Saxonii au rezistat cu tărie și răbdare tuturor împrejurărilor și au continuat viața lor ticită și bine îndrumată. Au aplicat cu îndărătnicie forma modernă a proverbului atenian „Cunoaște-te pe tine însuși” exprimată așa de bine în cuvintele germane: *Sich selbst bekämpfen ist der schwerste Krieg, Sich selbst besiegen ist der schönste Sieg*.

Au perseverat pe calea apucată și astfel au ajuns un popor cu adevărat instruit și demn de invidiat; și dacă din recunoștință pentru înfăptuirea unității germane au ridicat prusacului Bismarck o statuie colosală în mijlocul orașului Dresda, pe care au aplicat inscripția aceia de bravadă prusiană:

Wir Deutschen fürchten Gott

Der sonst nichts in der Welt,

aceasta au făcut-o numai pentru a fi pe plac cercurilor dirigente din Berlin, nu însă pentru motivul că saxonii ar fi fost pătrunși de adevărul acestor cuvinte.

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI — STRADA LIPSCANI, 26

MAGAZIN de NOUTAȚI și MANUFACTURA

Lânuri pentru rochii: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc., și

Postavuri în toate genurile.

MATASARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.

Taffetas din fabrica Bonnet culori și negre

Atelier special pentru rochi și confecțiuni

FÂNZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsets tricotale, Ciocapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri gata și după comandă

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

VILE DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCUL DE CONSUMATIE

Serviciu la domiciliu

Angrosiștilor li se acordă rabat

Cea mai igienioasă mașină de scris este

„YOST“

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptator pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calcea Victoriei No. 54.

TELEFON

Să nu lipsească din nici o casă
Franzbranntwein „Dr. KONYA“

Fricțiune întăritoare pentru *musculatură*, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și ori-ce răceli. Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flaconul original LEI 2.

Franzbranntwein cu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale.

Flacon de buzunar 60 bani. — Flaconul original LEI 2.25
— SE GĂSEȘTE LA FARMACII ȘI DROGUERII —

Feriți-vă de imitațiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna“ depusă la Tribunal și semnătura Dr. Konya și fiu pe gâtul sticlei.

CABINETUL MEDICAL MODERN

PENTRU BOALE DE PIEPT ȘI STOMAC

AL

Dr. I. MITULESCU

Fost colaborator la INSTITUTUL KOCH (Berlin) și Asistent la I-a clinică medicală a PROF. LEYDEN din Berlin

SPECIALIST IN BOALE DE PIEPT ȘI STOMAC (ADUȚI ȘI COPII)

Instalație specială pentru examinarea cu „RAZELE ROENTGEN

” ” ” aplicarea ELECTRICITĂȚII
” ” ” INHALAȚII, BAI ȘI MASAJUL ELECTRIC

Laborator Special pentru analize de URINĂ, SPUTĂ, etc

Consultațiuni în toate zilele de la 9—12 a. m. și

4¹/₂—7¹/₂ p. m. precis.

Pentru săraci, bolnavi de piept gratis Marțea și Sâmbăta de la 3—4¹/₂ p. m. precis.

LA INSTITUTUL de BINE-FACERE

STRADA COVACI, 19 (Etagiul I). — Telefon 19/58 —

Ciocolata si Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cușoscători